

ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ERIA: บทบาทของญี่ปุ่นต่อคลังสมองกับการพัฒนา ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง*

นฤตม์ เจริญศรี**

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายในการอธิบายบทบาทของญี่ปุ่นในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งและการบูรณาการทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยผ่านการให้ความช่วยเหลือจากสถาบันวิจัยทางเศรษฐกิจเพื่ออาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียง (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia: ERIA) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญที่มีหน้าที่ในการทำวิจัยเพื่อสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง

บทความนี้เสนอว่า ญี่ปุ่นได้เสนอให้มีการก่อตั้ง ERIA และให้งบประมาณสนับสนุน ERIA เพื่อให้ ERIA เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่สอดคล้องไปกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นที่ดำเนินการลงทุนอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มานานแล้ว

คำสำคัญ: ERIA, ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง, คลังสมอง, ญี่ปุ่น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่มีชื่อว่า “Regional Intellectual Hegemony and Regional Connectivity: Japan’s Norms of Development, International Research Organisations and Network-Building in Southeast Asia” ในหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (East Asian Studies) ณ มหาวิทยาลัยลีดส์ (University of Leeds) สหราชอาณาจักร

** อาจารย์ประจำสำนักวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อีเมลล์ narut.c@cmu.ac.th)

East Asia Community under ERIA: The Role of Japan towards Think Tanks and the Development of East Asia Community***

Narut Charoensri****

Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Thailand

Abstract

This article aims to explain the role of Japan that has been involving in the strengthening and regional integration of East Asia Community (EAC) by providing assistances through the Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA) that has been playing a vital role in conducting research to support and strengthening EAC.

This article contends that the Japanese government has supported the establishment of ERIA and provided financial assistance Japanese government can manipulate ERIA as a tool to influence the development trajectory of East Asia to align with economic interests of Japan, particularly the interests of Japanese private companies that have been running in Southeast Asia for a long time.

Keywords: ERIA, East Asia Community, Think Tank, Japan

*** This article is part of a PhD thesis entitled “Regional Intellectual Hegemony and Regional Connectivity: Japan’s Norms of Development, International Research Organisations and Network-Building in Southeast Asia” in East Asian Studies at the University of Leeds, UK

**** Lecturer, School of International Affairs, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Thailand. (Corresponding author e-mail: narut.c@cmu.ac.th)

นรุตม์ เจริญศรี

บทนำ

ประเทศมหาอำนาจบริหารจัดการอำนาจเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย การเพิ่มศักยภาพของกองทัพทั้งในเชิงปริมาณของบุคลากรและอาวุธยุทโธปกรณ์ รวมไปถึงการแสวงหาเครื่องมือเครื่องมือเพื่อทำการรบที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้นเป็นแนวทางหลักที่สำคัญและทำให้ประเทศอื่นๆ ตระหนักถึงอำนาจของรัฐที่เพิ่มพูนสะสมอำนาจในลักษณะนี้ได้รวดเร็ว อำนาจทางเศรษฐกิจและความสามารถในการสร้างระเบียบ (Order) เพื่อควบคุมโครงสร้างที่มีผลต่อการทำงานของระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สำคัญของประเทศมหาอำนาจเช่นเดียวกัน

เครื่องมืออีกเครื่องมือหนึ่งที่มีอำนาจและมีความชอบธรรมในเชิงโครงสร้างอย่างมากก็คือการใช้ “อำนาจอ่อน” (Soft Power) (Nye, 2004) อำนาจอ่อนเองนั้นมีหลายรูปแบบ ทั้งวัฒนธรรม เศรษฐกิจ คุณค่า หรือแม้แต่ความรู้ ความรู้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อิทธิพลไปยังบุคคล กลุ่มประเทศ หรือภูมิภาคอื่นๆ รูปแบบของอำนาจอ่อนประเภทนี้ทำให้ประเทศมหาอำนาจสามารถสร้างความชอบธรรมของอำนาจที่ดูเป็นมิตร มีเป้าหมายที่ดี ไม่หวังผลทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ และเป็นกลางเพราะจะสร้างผลประโยชน์ให้กับทุกฝ่าย

ตัวแสดงที่มีความสำคัญตัวหนึ่งต่อการเผยแพร่ความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นโดยประเทศมหาอำนาจที่สำคัญในระบบความสัมพันธ์

ระหว่างประเทศก็คือคลังสมอง (think tank) การศึกษาในอดีตจำนวนมากมุ่งเน้นการอธิบายบทบาทของคลังสมองในฐานะหน่วยงานวิจัยที่มีเป้าหมายแอบแฝงและถูกใช้เป็นเครื่องมือที่หวังผลทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น สหรัฐฯ หรืออังกฤษที่บริหารคลังสมองเพื่อเผยแพร่ความคิดหรือลัทธิทางเศรษฐกิจนั้น มีให้เห็นอยู่มาก (Campbell & Pedersen, 2014; Rich, 2004) ในขณะที่ตัวแบบที่สะท้อนให้เห็นคลังสมองที่ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ทำวิจัยแต่ไม่ได้มีบทบาทในการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือผลงานวิจัยที่สามารถส่งผลกระทบต่อ

การกำหนดนโยบายก็มีอยู่เช่นในญี่ปุ่น (Maslow, 2013; Ueno, 2004) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คลังสมองก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแสดงในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยการเล่นบทบาทเป็นผู้ประสานงานของภูมิภาค ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และเผยแพร่ผลการศึกษาเพื่อให้เกิดผลกระทบในเชิงนโยบาย คลังสมองถูกคาดหวังให้เป็นตัวแสดงที่เป็นกลาง ไม่หวังผลประโยชน์และมุ่งประสานผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกในภูมิภาค อีกทั้งยังไม่ควรตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นสำคัญ

แจกเช่นเดียวกันกับองค์การระหว่างประเทศที่มักถูกวิจารณ์โดยนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติว่าองค์การระหว่างประเทศต่างๆ อาจถูกครอบงำเชิงโครงสร้างโดยรัฐมหาอำนาจรัฐใดรัฐหนึ่ง องค์การระหว่างประเทศที่มีความ

สำคัญอย่างธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนตลอดมาที่สะท้อนให้เห็นถึงการตั้งข้อสังเกตจากนักวิชาการหรือรัฐบาลของประเทศอื่นๆ ว่าถูกรวบงำโดยรัฐบาลของญี่ปุ่น¹ (Dutt, 1977, 2001; Yasutomo, 1983) เป็นต้น

สถาบันวิจัยทางเศรษฐกิจเพื่ออาเซียนและเอเชียตะวันออก (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia: ERIA) มีสถานะเป็นองค์กรระหว่างประเทศและมีเป้าหมายในการสนับสนุนการทำงานของสำนักเลขาธิการอาเซียนในการทำวิจัยและออกข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รวมไปถึงการจัดทำโครงการเพิ่มศักยภาพ (Capacity Building) เพื่อเพิ่มระดับความสามารถด้านการทำวิจัยเชิงนโยบายให้กับประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (Least Developed Countries: LDCs) บทบาทของ ERIA ด้านการทำวิจัยนั้นครอบคลุมหลายมิติ ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การเปิดเสรีทางการค้า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ระบบสาธารณสุขโลก วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium-Sized Enterprises: SMEs) พลังงาน และด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นเหล่านี้ครอบคลุมหลัก

สำคัญของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจทั้งระดับรัฐและระดับภูมิภาค และทำให้เราเห็นภาพกว้างว่ายุทธศาสตร์ของ ERIA นั้นเน้นไปที่เรื่อง การสนับสนุนการก่อตั้ง AEC การสนับสนุนให้อาเซียนเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักของกระบวนการบูรณาการทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค การพยายามลดช่องว่างของการพัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียง และ การพยายามเพิ่มความรู้สึกของประชาคมในเอเชียตะวันออก ประเด็นด้านการวิจัยเหล่านี้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว แต่ ERIA ก็ยังถูกตั้งคำถามต่อสถานะความเป็นกลางและความเป็นอิสระขององค์กรที่จะไม่ขึ้นกับประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่นที่เป็นผู้เสนอให้มีการจัดตั้ง ERIA และการให้งบประมาณสนับสนุนจำนวนมหาศาลเพื่อใช้ในการดำเนินกิจการและการทำวิจัยขององค์กร

ผลงานด้านการวิจัยของ ERIA ได้รับความยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ สถาบันวิชาการอย่าง University of Pennsylvania ประเทศสหรัฐฯ ได้จัดอันดับคลังสมองทั่วโลกในทุกๆ ปี และได้จัดให้ ERIA เป็นคลังสมองที่อยู่ในกลุ่ม Top International Development Think Tanks อันดับที่ 101 และอยู่ใน Top International Economics Think Tanks อันดับที่ 31 ของโลก อีกทั้งยังได้จัดให้ ERIA เป็นอันดับที่ 24 ของ Best Think Tank

¹รายละเอียดและข้อถกเถียง ดู นฤตม์ เจริญศรี (2009–2010).

นรุตม์ เจริญศรี

Network และเป็นคลังสมองอันดับที่ 17 ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแถบแปซิฟิก² (MacGann, 2016) การได้รับการยอมรับถึงบทบาทของ ERIA ในเวทีระหว่างประเทศโดยเฉพาะด้านความสามารถในการเป็นคลังสมองในระดับโลกและระดับภูมิภาคสะท้อนให้เห็นความสำคัญในฐานะที่เป็นคลังสมองที่สำคัญที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะในมิติเศรษฐกิจและการพัฒนา

บทความนี้มีเป้าหมายในการวิเคราะห์บทบาทของญี่ปุ่นในฐานะของประเทศมหาอำนาจระดับภูมิภาคในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเสนอว่าญี่ปุ่นได้เล่นบทบาทเป็น “เจ้าแห่งปัญญาในระดับภูมิภาค” (Regional Intellectual Hegemon: RIH) ด้วยการผลักดันให้มีการก่อตั้งสถาบันวิจัยที่ญี่ปุ่นจะสามารถเล่นบทบาทเป็นผู้สนับสนุนหลักได้ และใช้สถาบันวิจัยนั้นเป็นเครื่องมือในการผลิตและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีลักษณะที่มี “ความเป็นญี่ปุ่น” (Japaneseness) เพื่อให้ตอบสนองต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่มีอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มหาศาล

ผู้เขียนดำเนินการวิจัยด้วยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์นักวิชาการ นักวิจัย และผู้ที่อยู่ในฝ่ายปฏิบัติ ด้วยการสัมภาษณ์บุคลากรของหน่วยงานต่างๆ ในญี่ปุ่น อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน 2016 เพื่อทำความเข้าใจมุมมองของหน่วยงานในรัฐบาลของญี่ปุ่น นักวิชาการและนักวิจัยที่ทำงานหรือเคยทำงานด้านวิชาการและการบริหารกับ ERIA และการทำความเข้าใจมุมมองและความเห็นของนักวิชาการหรือผู้ที่อยู่ในสายปฏิบัติงานที่เคยได้ร่วมงานกับ ERIA ว่ามีมุมมองและความเห็นต่อการทำงานของ ERIA อย่างไร รวมไปถึงการเสนอข้อเสนอนั้นๆ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอมาเพื่อปรับปรุงการทำงานหรือการทำวิจัยของ ERIA ต่อไปในอนาคต³

“เจ้าแห่งปัญญาในระดับภูมิภาค” (Regional Intellectual Hegemon: RIH)

ความรู้จัดเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในการบริหารอำนาจ มันเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในสังคมยุคปัจจุบันกับความจริงที่ว่าความรู้เป็นเสมือนสิ่งที่มีค่ามากที่สุดในทุกสังคม มัน

² แต่การจัดอันดับของ University of Pennsylvania จัดให้ ERIA เป็นของประเทศอินโดนีเซีย จึงไม่จัดอยู่ในกลุ่มของคลังสมองในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหนือที่ประกอบไปด้วยจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้เท่านั้น

³ อนึ่ง เพื่อความเป็นส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ที่เข้าร่วมในการให้ข้อมูล ผู้เขียนขอสงวนสิทธิ์ในการไม่เปิดเผยชื่อรวมไปถึงตำแหน่งในองค์กรของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่จะอ้างอิงเฉพาะหน่วยงานที่ผู้ให้สัมภาษณ์สังกัดเท่านั้น นอกจากนี้ในกรณีของนักวิชาการในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ผู้เขียนจะไม่ระบุหน่วยงานที่สังกัด เนื่องด้วยความละเอียดอ่อนของข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าหน่วยงานในประเทศอื่นๆ

ถูกผลิตขึ้นและถูกใช้อย่างมีเป้าหมาย ความรู้ในแต่ละช่วงเวลาถูกสร้างขึ้นและถูกใช้ด้วยเป้าหมายที่แตกต่างกัน ความรู้ดำรงอยู่กับความชอบธรรมเสมอ แต่ความชอบธรรมของความรู้นั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และผู้ที่รับถือเอาความชอบธรรมดังกล่าวว่ามีผลนั้นก็ไม่ใช่เป็นเรื่องทั่วไป เพราะอาจเกิดการตีความที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละสังคม

ประเด็นที่สำคัญจึงเป็นเรื่องของการทำอะไรให้ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับในสังคมอย่างกว้างขวางมากที่สุด การสร้างความชอบธรรมให้กับชุดความรู้นั้นเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการทั้งในระดับบุคคลและระดับสถาบัน รวมไปถึงมิติด้านเวลา ในระดับบุคคลและสถาบัน ความรู้ถูกคิดขึ้นจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำการศึกษาวิจัย ทดลอง ทดสอบ ตรวจสอบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ออกมาเป็นชุดคำอธิบายปรากฏการณ์หรือประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ผู้ที่ทำหน้าที่เหล่านั้นอาจอยู่ในสถานะนักวิชาการ นักวิจัย หรือผู้ที่ใฝ่รู้ในด้านนั้นๆ จนสามารถสร้างชุดคำอธิบายขึ้นมาชุดหนึ่งบุคคลที่สามารถทำสิ่งเหล่านั้นได้อาจมาจากคนที่มีการศึกษาตามระบบหรือนอกระบบมาจนถึงจุดจุดหนึ่ง มีตำแหน่งหน้าที่การงานในสถาบันใดสถาบันหนึ่ง และเมื่อการศึกษาเหล่านั้นถูกพัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง อำนาจ (Authority) ของผู้อธิบายก็จะเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมให้กับชุดคำอธิบายนั้นๆ ในระดับหนึ่ง สถาบันเองก็มีส่วนสำคัญไม่น้อย เพราะสถาบันไม่ว่า

จะเป็นสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานวิจัยที่สั่งสมความรู้ ชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน ทำให้การตีพิมพ์ หรือการเผยแพร่ชุดความคิดนั้นๆ เหมือนได้รับการรับรองจากสถาบันนั้นในฐานะผู้สนับสนุนหรือผู้มีส่วนในการเผยแพร่ ชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของสถาบันมีส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้ชุดความรู้นั้นๆ ได้รับการยอมรับในแวดวงที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันมิติทางด้านเวลาก็เล่นบทสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะความชอบธรรมของชุดความรู้ในแต่ละช่วงเวลานั้นอาจแตกต่างกันออกไป การถูกเผยแพร่ออกมาในช่วงเวลาที่บริบททางสังคมเหมาะสมและถึงกาล รวมไปถึงความจำเป็นหรือข้อเรียกร้องจากสังคม เหล่านี้ล้วนเป็นบริบททางสังคมที่ทำให้ความชอบธรรมของชุดความรู้นั้นได้รับการสนับสนุนมากยิ่งขึ้น

ชุดความรู้ถูกผลิตทั้งระดับภายในรัฐและในระดับระหว่างประเทศ ความรู้ภายในรัฐมีอำนาจในการอธิบายประเด็นทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองได้อย่างมีอำนาจ ผู้ใฝ่ในอำนาจต่างยอมตายเพื่อเป็นผู้ที่จะได้มีอำนาจในการเขียนความรู้ และผู้คนจำนวนมากก็ต้องตายไปเพราะความรู้บางชุดที่ถูกเขียนโดยผู้มีอำนาจ ในขณะที่ความรู้ในระดับระหว่างประเทศเป็นความรู้ที่มักถูกสร้างขึ้นจากองค์กรระหว่างประเทศหรือหน่วยงานที่มีรูปลักษณะที่ทำให้เชื่อว่ามีความเป็นนานาชาติ ความรู้ในระดับระหว่างประเทศนี้เองที่ทรงพลังและสามารถสร้างระบอบระหว่างประเทศ (International Regime) ได้ เพราะมันมีความชอบธรรมจาก

นฤตม์ เจริญศรี

การที่ถูกสร้างและถูกเผยแพร่จากหน่วยงานที่มีสมาชิกจากหลายประเทศ ความน่าเชื่อถือได้ว่า ความรู้นั้นจะมีความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ไม่หวังผลประโยชน์ และน่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อผลประโยชน์สาธารณะในระดับภูมิภาคหรือระดับโลกจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่เสมอ

ความเป็นกลางของความรู้ทั้งระดับในประเทศและระหว่างประเทศเป็นเหมือนเป้าหมายหลักหรือแกนหลักของการอธิบายความชอบธรรมของความรู้นั้นๆ แต่สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ผลิตองค์ความรู้ได้รับการยอมรับโดยชุมชนว่าไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ไม่แสวงหาผลประโยชน์ มีกระบวนการหาความรู้ที่ครบถ้วน ถูกต้อง และผ่านการโต้เถียง ทดสอบมาแล้ว ซึ่งความเป็นกลางนี้มักเป็นปัญหา เพราะไม่ว่าชุดความรู้ใดก็ตามที่พยายามอ้างความเป็นกลาง สากล และสถานะอภิปรัชญาของความรู้ มันก็จะมีผู้ที่สามารถโต้เถียงหรือวิจารณ์ชุดความรู้นั้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่ชุดคำอธิบายมีความหลากหลาย และมีพลวัตอย่างมาก

รัฐบาลญี่ปุ่นเล็งเห็นความสำคัญของการเล่นบทบาทเป็นตัวแสดงที่มีเป้าหมายและหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้ในระดับภูมิภาคและระดับโลกจึงได้พยายามอย่างต่อเนื่องในการสนับสนุนการก่อตั้งหน่วยงานวิชาการ วิจัยทั้งที่อยู่ในญี่ปุ่นและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมไปถึงการพยายามผลักดันให้มีการนำเอาสำนักงานใหญ่หรือศูนย์วิจัยมาตั้งอยู่ในญี่ปุ่น เพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นศูนย์กลางในการเป็นผู้

ประสานงานและผู้ผลิตความรู้ให้กับเอเชียตะวันออกเฉียง หรือที่ Kiyoshi Kodera รองประธานขององค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency: JICA) เรียกบทบาทของญี่ปุ่นนี้ว่าเป็น “ผู้นำด้านปัญญาในระดับภูมิภาค” (Regional Intellectual Leadership) (Kodera, 2016, p. 29) ซึ่งความเห็นของ Kodera นั้นสอดคล้องเชิงทฤษฎีไปกับข้อเสนอของ Branslav Gosovic ที่เคยเสนอกรอบเรื่อง “เจ้าแห่งปัญญาระดับโลก” (Global Intellectual Hegemony) ที่ศึกษาบทบาทขององค์การระหว่างประเทศในการเป็นผู้นำและเผยแพร่ความรู้ระดับโลก (Gosovic, 2000, p. 447) Gosovic ใช้กรณีศึกษาเป็นองค์การสหประชาชาติที่เป็นตัวกลางในการประสานความรู้ระหว่างประเทศเหนือและประเทศใต้ (North-South) จนเกิดเป็น “การพึ่งพิงกันทางปัญญา” (intellectual dependency) (Gosovic, 2000, p. 448)

การอธิบายบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงหรือบทบาทของญี่ปุ่นในการเมืองระหว่างประเทศแต่เดิมนั้นมุ่งอธิบายในฐานะที่เป็นญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจและมีความโดดเด่นในฐานะของเจ้าระดับภูมิภาค (Regional Hegemon) ดังที่ John Mearsheimer (2014) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสายสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง (Structural Realism) ได้เคยเสนอเอาไว้ ในงานเขียนที่สำคัญของ Mearsheimer เรื่อง The Tragedy

of Great Power Politics ได้เสนอเอาไว้ที่น่าสนใจต่อประเทศมหาอำนาจควรแสวงหาอำนาจให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามก็ดีข้อเสนอของ Mearsheimer เป็นเพียงการประเมินถึงศักยภาพของมหาอำนาจที่ควรแสวงหาอำนาจเชิงการทหารและทางเศรษฐกิจแต่ยังไม่ได้นับย้ำบทบาทและการแสดงให้ถึงการบริหารอำนาจของประเทศรูปแบบใหม่ที่รัฐเริ่มมีการปรับตัวและเริ่มแสวงหาอำนาจและบริหารอำนาจอ่อน ซึ่งได้แก่อำนาจด้านความรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะในกรณีของประเทศญี่ปุ่นที่มีบทบาทอย่างชัดเจนหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การทำความเข้าใจบทบาทของญี่ปุ่นไม่เพียงแต่เราควรจะต้องดูนโยบายทางด้านเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นเป้าหมายและเครื่องมือเท่านั้น แต่เป้าหมายทางเศรษฐกิจนี้เองถูกใช้ควบคู่ไปกับการใช้ “ความรู้” หรือบทบาทของการนำเอาความรู้มาเป็นเครื่องมือหรือการสร้างภาพลักษณ์ในการใช้และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน กระนั้น ประเด็นเรื่องเจ้าระดับภูมิภาคของ Mearsheimer ก็ยังคงเป็นประเด็นที่น่าขบคิดต่อถึงบทบาทของญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจในเอเชีย และมีบทบาทสำคัญต่อทั้งมิติเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศของเอเชีย ว่าญี่ปุ่นได้ใช้เครื่องมืออะไรในการแสวงหาอำนาจ หรือคงอำนาจที่มีอยู่เดิมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองในภูมิภาคเอเชียเอาไว้

บทความนี้รับเอากรอบคิดของ Koder และ Gosovic มาพัฒนาเป็นกรอบคำอธิบายที่ว่า บทบาทของญี่ปุ่นในยุคปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าญี่ปุ่นเป็น “เจ้าแห่งปัญญาในระดับภูมิภาค” (RIH) ที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง โดยจุดเริ่มต้นที่เป็นเหมือนจุดออกตัวที่สำคัญของญี่ปุ่นในบทบาทลักษณะดังกล่าวคือการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ (Technical Assistance) ภายใต้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance: ODA) ที่เริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การพัฒนาการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ของญี่ปุ่นมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้มข้นขึ้นและเห็นได้ชัดโดยเฉพาะรูปแบบและเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจมากขึ้นก็เมื่อมีการลงนามในข้อตกลงพลาซ่า (Plaza Accord) ในช่วงกลางทศวรรษที่ 80⁴

บทบาทของญี่ปุ่นสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็น RIH ในฐานะที่เป็นประเทศที่มีความสามารถไม่เพียงแต่ด้านการเมืองและเศรษฐกิจในระดับโลกเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญในการเป็นตัวแสดงที่สะสมความรู้และพัฒนาความรู้จนสามารถทำให้ความรู้แบบญี่ปุ่น หรือองค์ความรู้ที่ถูกผลิตหรือเสนอโดยนักวิชาการชาวญี่ปุ่นมีความสามารถในการเป็นสิ่งชี้้นำหรือสร้างกรอบในการมอง อธิบาย หรือเสนอแนะไปยังประเทศอื่นๆ ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสามารถนี้เกิดขึ้นได้เพราะมีปัจจัยด้านการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาสนับสนุน ปัจจัย

⁴รายละเอียดในประเด็นนี้เพิ่มเติม ดู นฤตม์ เจริญศรี (2007) และ (2013)

นรุทม์ เจริญศรี

ด้านการเมืองคือสถานะของประเทศญี่ปุ่นที่มีความเข้มแข็งจนสามารถมีบทบาทในองค์กรการระหว่างประเทศในฐานะประธานในองค์กรการระหว่างประเทศอื่น ๆ ได้ สิ่งนี้ช่วยให้เกิดเครือข่ายและความสามารถที่จะวางแนวทางการพัฒนาระหว่างประเทศได้ ปัจจัยนี้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ด้านการทหารที่ก่อตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่องหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และได้กลายเป็นมหาอำนาจที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ อย่างมาก ในขณะที่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจคือความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและการมีงบประมาณมหาศาลของญี่ปุ่นในการดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศ แม้ว่าในปัจจุบันญี่ปุ่นจะมีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจภายในประเทศอยู่ก็ตาม แต่ด้วยบทบาททางการเมืองที่ยังคงโดดเด่นอยู่ในเวทีระหว่างประเทศ ความสามารถทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็ยังคงจะสามารถทำให้ญี่ปุ่นมีงบประมาณที่พอจะมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศได้ แม้ว่าในอนาคตอาจจะมีการลดลงหรือเปลี่ยนแปลงก็ตามแต่

ERIA บทบาทและความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น

ความคิดเรื่องการก่อตั้ง ERIA ถูกเสนอโดยญี่ปุ่นโดย Toshihiro Nikai รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม (Ministry of Economy, Trade

and Industry: METI) ซึ่งเสนอให้มีการก่อตั้ง ERIA ระหว่างการประชุมปรึกษาหารือครั้งที่ 13 ในปี 2006 ซึ่งเป็นการประชุมระหว่างรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนและ METI โดยคาดหวังให้ ERIA มีสถานะที่เป็นคลังสมองเพื่อช่วยทำการศึกษาวิจัยสนับสนุนประเด็นที่เป็น “ผลประโยชน์สาธารณะระดับภูมิภาค” (regional public good)⁵ และหวังให้ ERIA ทำหน้าที่ใกล้เคียงกับองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-Operation and Development: OECD) ของเอเชีย

Nikkai ได้ให้คำมั่นสัญญาเอาไว้ว่าญี่ปุ่นจะแสดงบทบาทเป็นผู้สนับสนุน ERIA และจะให้เงินสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 1 หมื่นล้านเยน ในช่วง 5 ปีแรกของการก่อตั้ง การก่อตั้ง ERIA ได้รับการเสนอในการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit: EAS) ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2007 ที่ฟิลิปปินส์ โดยนายกรัฐมนตรี Shinzo Abe ของญี่ปุ่นได้เสนออย่างเป็นทางการให้มีการก่อตั้ง ERIA จนกระทั่ง ERIA ได้รับการลงนามและจัดตั้งอย่างเป็นทางการในการประชุม EAS ครั้งที่ 3 ที่สิงคโปร์ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2007 และได้รับสถานะความเป็นองค์กรการระหว่างประเทศในปี 2008 และให้มีสำนักงานอยู่ในกรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย และได้รับการยกเว้นภาษีจากรัฐบาลของอินโดนีเซีย (ERIA, 2016c)

⁵ สัมภาษณ์บุคคลากรของ METI, โตเกียว ญี่ปุ่น, 25 มีนาคม 2016

ปัจจุบันประธานของ ERIA คือ Hidetoshi Nishimura ชาวญี่ปุ่น เขาเป็นศาสตราจารย์ที่สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยโตเกียว (University of Tokyo) และเคยทำงานใน METI อีกทั้งยังเคยเป็นศาสตราจารย์อาคันตุกะ (Visiting Professor) ของมหาวิทยาลัยวาเซดะ (Waseda University) และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในญี่ปุ่น Nishimura ได้รับความไว้วางใจจากคณะกรรมการบริหารของ ERIA ให้ได้รับตำแหน่งประธานของ ERIA มาแล้วรวมทั้งสิ้น 2 สมัย (ERIA, 2013)

ERIA ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากประเทศสมาชิกและจาก METI ของญี่ปุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับงบประมาณสนับสนุนที่มาจากประเทศสมาชิกอื่นๆ นั้นน้อยกว่าวงบที่รัฐบาลญี่ปุ่นจัดสรรให้กับ ERIA อย่างมาก ยกเว้นก็แต่ประเทศจีนและเกาหลีที่ไม่ได้ให้งบประมาณสนับสนุนใดๆ แก่ ERIA การให้งบประมาณสนับสนุน EIRA นั้นพัฒนาหลายครั้ง ในครั้งแรกที่มีการก่อตั้ง ERIA ได้มีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณเอาไว้ในระยะ 5 ปีแรก โดยรัฐบาลของญี่ปุ่นได้แสดงเจตจำนงในการให้งบประมาณสนับสนุนจำนวน 1 หมื่นล้านเยน หรือประมาณ 100 ล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่ประเทศออสเตรเลียแสดงความประสงค์เป็น

จำนวน 894,000 เหรียญสหรัฐ นิวซีแลนด์ 70,000 เหรียญสหรัฐ และอินเดีย 1 ล้านเหรียญสหรัฐ อย่างไรก็ตามในช่วง 5 ปีแรกของการก่อตั้งนี้ ประเทศสมาชิกของอาเซียนยังไม่แสดงความประสงค์ในการให้งบประมาณสนับสนุนด้านการเงินแก่ ERIA จวบจนกระทั่งปี 2011 ที่งบประมาณที่ ERIA เคยได้รับเริ่มจะหมดลงไป รัฐบาลอินโดนีเซียจึงได้แสดงความประสงค์ในการให้งบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวน 50,000 เหรียญสหรัฐ โดยจัดสรรแบ่งจ่ายเป็นงวด งวดละ 10,000 เหรียญสหรัฐ เพื่อให้ ERIA ใช้ทำงานต่อไปในอีกระยะเวลา 5 ปี จนกระทั่งปี 2012 ที่ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอย่างไม่เป็นทางการของอาเซียนครั้งที่ 18 (The 18th ASEAN Economic Ministers Retreat: AEM Retreat 18) ที่เมียนมา ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกให้เงินสนับสนุนแก่ ERIA เป็นจำนวนประเทศละ 50,000 เหรียญสหรัฐ โดยจะแบ่งจ่ายเป็นงวด งวดละ 10,000 เหรียญสหรัฐ ก็ได้ หรือจะจ่ายครั้งเดียวเต็มจำนวนก็ได้⁶

ในปี 2014 ประเทศหลัก 5 ประเทศที่รวมแล้วให้งบประมาณสนับสนุน ERIA มาตั้งแต่การก่อตั้งได้แก่ ญี่ปุ่น (128,510,000 เหรียญสหรัฐ) ออสเตรเลีย (7,890,000 เหรียญสหรัฐ) นิวซีแลนด์ (1,890,000 เหรียญ

⁶MEAs Think Tank. (2555). *การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจเพื่ออาเซียนและเอเชียตะวันออก (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia: ERIA)*. [Online]: <http://measwatch.org/news/3916> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2016).

นรุตม์ เจริญศรี

สหรัฐฯ) อินเดียน (1,000,000 เหรียญสหรัฐฯ) และมาเลเซีย (200,000 เหรียญสหรัฐฯ) โดยมีสัดส่วนเป็นเงินสนับสนุนร้อยละ 90.1, 5.6, 1.3, 0.7 และ 0.1 ตามลำดับ⁷

กระนั้นก็ตาม ประเด็นเรื่องงบประมาณสนับสนุนไม่ได้ส่งผลต่ออำนาจในการตัดสินใจในองค์กรตั้งเช่นที่ปรากฏเป็นประเด็นในองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ เช่น ADB ที่ยังประเทศใดให้งบประมาณสนับสนุนองค์กรมากก็จะสิ่งมีอำนาจหรือสัดส่วนในการลงคะแนนเสียง (Vote) ภายในองค์กรเมื่อต้องการตัดสินใจหรือออกนโยบายใดมากยิ่งขึ้น⁸ เพราะ ERIA ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดประเด็นการพัฒนาหรือสามารถคิดโครงการพัฒนาเพื่อนำไปพัฒนาประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่เป็นสถาบันวิจัยที่การตัดสินใจประเด็นเรื่อง การวิจัยนั้นเป็นไปตามที่คณะกรรมการบริหาร (Governing Board) และคณะที่ปรึกษาทางวิชาการ (Academic Advisory Board) ขององค์กรเป็นผู้วางแนวทาง และมีนักวิจัยขององค์กรเป็นผู้คิดประเด็นหัวข้อวิจัยในแต่ละปี

หลังจากครั้งแรกที่ METI ได้มอบเงินสนับสนุน ERIA ไปเมื่อครั้งที่ ERIA ก่อตั้งขึ้น ในปัจจุบันก็จะครบสิบปีของการก่อตั้งแล้ว METI ก็พยายามของงบประมาณจากกระทรวงการคลัง (Ministry of Finance: MOF) เพื่อ

นำไปสนับสนุน ERIA อีกครั้ง แต่ MOF ก็ตั้งคำถามต่อบทบาทของญี่ปุ่นใน ERIA ว่าหาก ERIA เป็น “องค์กรระหว่างประเทศ” ที่ประเทศสมาชิกมีหน้าที่ต้องให้เงินกับ ERIA แล้วเงินเลยญี่ปุ่นต้องแบกภาระการให้เงินสนับสนุน ERIA มากขนาดนี้ และมากกว่าประเทศสมาชิกอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะสถานะของประเทศสมาชิก ERIA ไม่ได้มาจากการให้เงินสนับสนุนการดำเนินการ ทำให้ประเทศสมาชิกไม่ได้จริงจังหรือให้ความสำคัญกับการให้เงินกับ ERIA ข้อจำกัดทางการเงินที่ ERIA ได้รับเงินจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นหลักเพียงแหล่งเดียวเป็นปัญหาที่ทำให้บุคลากรของ ERIA มองว่าเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ ERIA ยังไม่สามารถพัฒนากิจการ และการดำเนินงานวิจัยได้มากนักเพราะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ

โครงสร้างการบริหาร ERIA นั้นแบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายหลักด้วยกัน ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ฝ่ายการสื่อสาร สิ่งพิมพ์ และบริการวิชาการ (outreach) (2) ฝ่ายวิจัย และ (3) ฝ่ายบริหารบุคคล (ดูแผนภูมิภาพที่ 1) ในฝ่ายวิจัยนั้นยังมีหน่วยวิจัยเฉพาะแยกต่างหากออกมาเป็นอีกหนึ่งหน่วยเฉพาะ คือหน่วยวิจัยด้านพลังงาน และมีนักวิจัยในหน่วย 4 คน โดยทั้ง 4 คนเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐศาสตร์พลังงาน

⁷ MOFA. (2014). 東アジア・アセアン経済研究センター (ERIA). [Online]: <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000143927.pdf> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2016).

⁸กรณีศึกษา ดู Krasner (1981) Strand (1999) หรือ Wan (1995-1996).

(Energy Economics) ในขณะที่ในฝ่ายวิจัย มีนักวิจัยอยู่ 8 คน โดยทั้ง 8 คนนั้นมีความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐศาสตร์เท่านั้น

ภายใต้การทำงานของทั้ง 3 ฝ่ายดังกล่าว อยู่ภายใต้การดูแลของประธานของ ERIA โดยมีคณะกรรมการบริหาร (Governing Board) เป็นที่ปรึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลจำนวน 17 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากประเทศสมาชิกทั้ง 16 ประเทศ และเลขาธิการอาเซียนอีก 1 คน กรรมการทั้ง 16 ซึ่งมาจากประเทศต่างๆ นั้นมาจากหน่วยงานราชการที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศที่ส่งมา เช่น จากกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเศรษฐกิจ อธิการบดี มหาวิทยาลัย คณบดีในมหาวิทยาลัย ธนาคารกลาง หรือแม้แต่ CEO ของบริษัทเอกชน⁹ เป็นต้น คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่กำหนดนโยบายของ ERIA ในแต่ละปี นอกจากนี้ คณะกรรมการอีกชุดหนึ่งที่มีความสำคัญในการตัดสินใจของ ERIA ก็คือคณะที่ปรึกษาทางวิชาการ (Academic Advisory Board) ที่มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแผนงานประจำปี การประเมินผลงานวิจัย และการประเมินผลการปฏิบัติงานของนักวิจัย โดยกรรมการประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวน 7 คนจากมหาวิทยาลัย จากออสเตรเลีย อินเดีย ญี่ปุ่น มาเลเซีย สิงคโปร์ นิวซีแลนด์ และจีน

ERIA ลงนามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understandings: MOUs) กับสถาบันวิจัยอื่นเพื่อสร้างเครือข่ายงานวิจัย กับ ERIA โดยสองเครือข่ายของ ERIA คือ เครือข่ายสถาบันวิจัย¹⁰ (Research Institute Network: RIN) และเครือข่ายสถาบันวิจัยด้านพลังงาน¹¹ (Energy Research Institute Network) ซึ่งทำให้ ERIA มีความร่วมมือในการทำวิจัยกับหน่วยงานต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียง แต่ MOUs เหล่านี้ก็ไม่ได้จำกัดให้งานวิจัยของ ERIA ทำกับสถาบันวิจัยเหล่านี้เท่านั้น เพราะ ERIA ก็ยังทำวิจัยกับนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ ที่ไม่ได้สังกัดกับหน่วยงานที่ลงนามใน MOUs ด้วยเท่านั้น

ERIA มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสถาบันพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น หรือ IDE-JETRO (Institute of Developing Economies, Japan External Trade Organization) ซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่ภายใต้องค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan External Trade Organization: JETRO) IDE-JETRO ทำหน้าที่เป็นเหมือน “พี่เลี้ยง” ให้กับ ERIA ในช่วงการก่อตั้ง ERIA โดย IDE-JETRO ได้ทำการศึกษาในการที่จะสนับสนุนกิจกรรมของ ERIA ในช่วงแรกเริ่ม ในขณะที่ JETRO เองก็มีความร่วมมือกับ ERIA

⁹เช่นปัจจุบัน (2016) ในกรณีของญี่ปุ่นส่ง CEO ของบริษัท Cannon มาเป็นตัวแทน

¹⁰รายละเอียด ดู ERIA. (2016e)

¹¹รายละเอียด ดู ERIA. (2016b)

นรุตม์ เจริญศรี

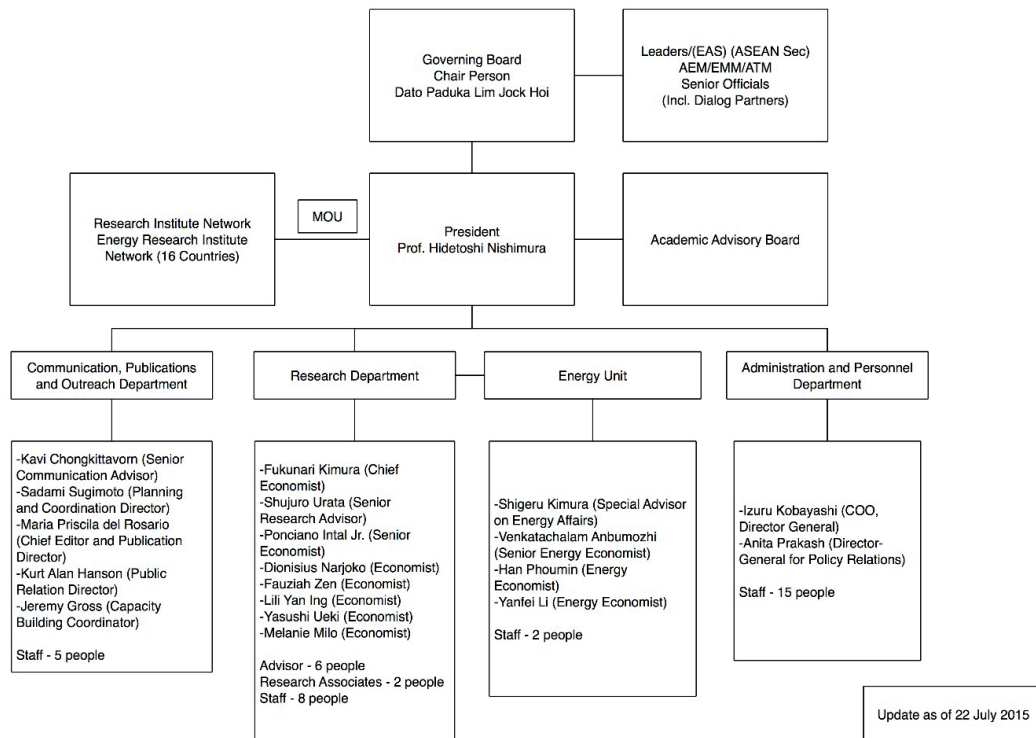
ในฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนกิจกรรมของ ERIA ทั้งเรื่องการสนับสนุนการจัดสัมมนาของ ERIA การสนับสนุนการประชุมเครือข่ายสถาบันวิจัยของ ERIA กับประเทศสมาชิกทั้งหมด¹²

การก่อตั้ง ERIA นั้นเป็นความพยายามของญี่ปุ่นในการที่จะแสดงบทบาทนำในฐานะที่เป็นผู้นำทางปัญญาของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง ก่อนจะมีการจัดตั้ง ERIA อย่างเป็นทางการ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยและบุคลากรจากหน่วยงานราชการของประเทศญี่ปุ่นที่มีส่วนอย่างมากในการวางแผนและจัดตั้ง ERIA ได้เดินทางมาติดต่อกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อขอความเห็นด้านวิชาการ รวมไปถึงการสนับสนุนด้านวิชาการจากอาจารย์ในมหาวิทยาลัยว่าจะสนับสนุนการก่อตั้ง ERIA หรือไม่ และจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัยของ ERIA ได้อย่างไร รวมไปถึงการประชุมเพื่อวางแผนออกแบบองค์กร และวางเป้าหมายขององค์กร¹³

ERIA ยังถูกมองว่าเป็นความพยายามของรัฐบาลญี่ปุ่นในการเสนอให้มีการก่อตั้งเพื่อมาceanอำนาจด้านการแสดงบทบาทเป็นผู้นำทางด้านความรู้ เพราะในปี 2003 รัฐบาลจีนได้สนับสนุนให้มีการก่อตั้ง The Network of East Asian Think-Tanks (NEAT) ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบความร่วมมือ ASEAN+3 ที่รัฐบาลจีนให้ความสำคัญ เป้าหมายหลักของ NEAT คือการพยายามให้การสนับสนุนด้านความรู้และการให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อประสานความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ NEAT นี้เองที่ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นมองว่า NEAT เป็นความพยายามของจีนในการแสวงหาตำแหน่งและบทบาทในการเป็นผู้นำทางความรู้และปัญญาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องมีบทบาทในลักษณะเช่นเดียวกันเพื่อคานาบทบาทของจีนในมิติด้านการให้การสนับสนุนการทำวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเอเชียตะวันออกเฉียง (Yoshimatsu, 2012)

¹²แต่ดูเหมือนว่าความสัมพันธ์ระหว่าง IDE-JETRO กับ JETRO นั้นจะตั้งอยู่บนความสัมพันธ์อีกแบบ ผู้ปฏิบัติงานของ JETRO มีความเห็นว่า IDE-JETRO ผลิตแต่งงานวิชาการที่มีความเป็น “วิชาการ” และไม่ได้เน้นการออกข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และไม่ได้เน้นการตอบสนองเป้าหมายทางธุรกิจ ซึ่งแตกต่างไปจาก ERIA ที่งานวิจัยมีความเน้นธุรกิจมากกว่า (business-oriented) ทำให้ผู้ที่ปฏิบัติงานของ JETRO ไม่ได้ผลงานวิจัยของ IDE-JETRO ในการเป็นเครื่องมือหรือแนวทางการทำงานหรือเพื่อสนับสนุนการไปลงทุนของบริษัทญี่ปุ่นในต่างประเทศ หรือส่งเสริมให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนในญี่ปุ่น

¹³สัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, กรุงเทพฯ ไทย, 19 พฤษภาคม 2016; สัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, กรุงเทพฯ ไทย, 24 พฤษภาคม 2016; สัมภาษณ์บุคลากรของ TDRI, กรุงเทพฯ ไทย, 16 มิถุนายน 2016

ที่มา: http://www.eria.org/about_eria/organization/index.html (accessed 29 May 2016)

แผนภูมิภาพที่ 1 โครงสร้างองค์กรของ ERIA

ในครั้งแรกเมื่อจะมีการตั้งสำนักงานใหญ่นั้น ความคิดในการจัดตั้งมองว่า ERIA ควร มีสำนักงานอยู่ในประเทศไทย หรือมาเลเซีย หรือสิงคโปร์ หรืออินโดนีเซีย ในเบื้องต้น ประเทศไทยได้รับการพิจารณาว่าเป็นเป้าหมาย ที่ดีและน่าจะเป็นไปได้มากที่สุด ผู้ประสานงาน ฝ่ายไทยเสนอให้ ERIA ไปตั้งสำนักงานอยู่ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือนิด้า (National Institute of Development

Administration: NIDA) แถวเขตบางกะปิ ในกรุงเทพฯ แต่ทางคณะผู้จัดตั้ง ERIA มองว่า สถานที่และการเดินทางไม่สะดวก เพราะไม่ได้ อยู่ในเขตใจกลางเมืองกรุงเทพฯ อีกทั้งในช่วง เวลานั้น ปัญหาการเมืองความขัดแย้งภายใน กรุงเทพฯ ความไม่สงบและปลอดภัยภายใน เมืองก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ ERIA เลือกที่จะไม่ ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ประเทศไทย¹⁴ ต่อมาในภาย หลังก็มีการเสนอให้ไปจัดตั้งที่อาคารเซนทรัล

¹⁴ สัมภาษณ์บุคคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 18 มีนาคม 2016; สัมภาษณ์บุคคลากรของ TDRI, กรุงเทพฯ ไทย, 16 มิถุนายน 2016.

นรุทม์ เจริญศรี

เซนายัน 2 (Central Senayan II) ในกรุงจาการ์ตา อินโดนีเซีย¹⁵ เพราะสถานที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ซึ่งน่าจะสะดวกต่อการติดต่อประสานงานและสนับสนุนการทำงานของอาเซียนได้สะดวกกว่า และน่าจะเหมาะสมกับภารกิจของหน่วยงานมากกว่า¹⁶ ในฐานะที่ต้องเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุนการทำวิจัยและให้ข้อเสนอแนะต่อ EAS ดังนั้นการมีสำนักงานที่อยู่ใกล้กับสำนักเลขาธิการอาเซียนก็น่าที่จะสะดวกต่อการดำเนินงานมากกว่าในแง่การติดต่อประสานงาน

แม้ว่าสำนักงานของ ERIA ถูกคาดหวังว่าจะถูกตั้งอยู่ในอาคารของสำนักเลขาธิการอาเซียนเพื่อให้สะดวกกับการทำงาน ติดต่อประสานงาน แต่ดูเหมือนสำนักงานเลขาธิการอาเซียนเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ ERIA เพราะอาเซียนได้จัดสรรห้องทำงานให้ ERIA เป็นห้องขนาดเล็กในอาคารเพียงหนึ่งห้อง ซึ่งมีขนาดที่ไม่พอเหมาะกับขนาดของหน่วยงาน ดังนั้น ERIA จึงต้องมาเช่าห้องทำงานของอาคารเซนทริลเซนายัน 2 เอาไว้ที่ชั้น 5 และชั้น 6 และเรียกสำนักงานของ ERIA ในสำนักงาน

เลขาธิการอาเซียนว่าเป็น “Annex” เท่านั้น

ในบริเวณชั้น 6 ของอาคารเซนทริลเซนายัน 2 นั้นเป็นส่วนของสำนักงานบริหารห้องประชุม ห้องนักวิจัย ซึ่งเป็นส่วนหลักของสำนักงาน ERIA หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นชั้นหลักของสำนักงาน ERIA ในขณะที่ชั้น 5 นั้นเป็นส่วนที่มีห้องทำงานของที่ปรึกษา (Advisors) จากบริษัทเอกชนญี่ปุ่นเข้ามาให้ความเห็นเพื่อประกอบการทำงานของ ERIA และทำวิจัยเพื่อส่งกลับไปยังบริษัทของตนเอง¹⁷ ประเด็นที่น่าสนใจของบุคลากรในชั้น 5 ก็คือบุคลากรชาวญี่ปุ่นเหล่านั้นมาจากบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่ให้คำแนะนำกับ ERIA โดยประเด็นหลักที่คนเหล่านี้จะให้คำปรึกษาจะเกี่ยวข้องไปกับเรื่องการพัฒนาถนน รางรถไฟ พลังงานไฟฟ้า ท่าเรือ และระบบสาธารณสุขภาค เป็นต้นที่ปรึกษาเหล่านี้มีวาระมาอยู่ประจำทำหน้าที่ 2 ปี และหากต้องการจะอยู่มากกว่า 2 ปีก็จะต้องขอย้ายสัญญาออกไปทีละปี ในปัจจุบัน¹⁸ ผู้ที่มาประจำเพื่อทำหน้าที่ที่ปรึกษาให้กับ ERIA มาจากบริษัท Sojitz Corporation¹⁹

¹⁵ ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าจริงๆ แล้วสำนักงานของ ERIA นี้เป็นสำนักงาน “ชั่วคราว” และอาจจะต้องเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลเสริมว่า น่าจะเป็นการแสดงถึงการที่รัฐบาลอินโดนีเซียไม่ได้ให้ความสำคัญกับ ERIA มากนัก เพราะไม่ได้จัดสรรสำนักงานถาวรให้กับ ERIA, สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 18 มีนาคม 2016.

¹⁶ สัมภาษณ์บุคลากรของ TDRI, กรุงเทพฯ ไทย, 26 พฤษภาคม 2016.

¹⁷ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, จากการ์ตา อินโดนีเซีย, 5 เมษายน 2016.

¹⁸ ข้อมูลเดือนเมษายน 2016.

¹⁹ บริษัทขนาดใหญ่ที่ประกอบธุรกิจหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้าน IT สาธารณูปโภค รถยนต์ เครื่องบิน พลังงาน เหล็ก ถ่านหิน เคมี อาหาร เกษตร การค้าปลีก หรือสินค้าทั่วไป เป็นต้น ดู <<https://www.sojitz.com>>

บริษัท Japan Railway (JR) ธนาคาร Ehime บริษัท Nippon Electric Corporation (NEC) ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะมีหน้าที่หรือบทบาทในการให้คำแนะนำในประเด็นที่ตนเองเชี่ยวชาญ เช่น JR จะให้คำแนะนำเรื่องวิศวกรรมโยธา ธนาคาร Ehime ให้คำแนะนำเรื่องการเงิน NEC Corporation ให้คำแนะนำเรื่อง IT Infrastructure เป็นต้น ก่อนหน้านี้ ผู้ที่เคยอยู่ในตำแหน่งที่ปรึกษาของ ERIA มาจากบริษัท Hitachi ธนาคาร Mizuho และ Nippon Life Insurance เป็นต้น

การทำงานวิจัยเป็นภารกิจหลักของ ERIA โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่เน้นตอบโจทย์เรื่องการพัฒนาาระบบสาธารณสุขโลก และการบูรณาการของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โครงการวิจัยของ ERIA ถูกผลิตออกมาเฉลี่ยประมาณปีละ 30-40 โครงการต่อปี โดยในแต่ละโครงการก็จะประกอบไปด้วยนักวิจัยจากหลายประเทศมาเข้าร่วม ERIA ได้รับความไว้วางใจจากสำนักเลขาธิการอาเซียนให้ทำวิจัยเพื่อสนับสนุนประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยตัวสำนักเลขาธิการอาเซียนเองไม่ได้มีหน่วยงานวิจัยภายในองค์กร อีกทั้งจำนวนบุคลากรของสำนักเลขาธิการเองก็มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นเมื่อสำนักเลขาธิการต้องการให้มีการทำวิจัยในประเด็นใด ก็จะมาขอความช่วยเหลือและให้ ERIA เป็นผู้ศึกษา ไม่ว่าจะ

เรื่องพลังงาน หรือการบูรณาการทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ERIA ยังทำวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการที่ประเทศต่างๆ ต้องการเป็นรายประเทศ หรือของระดับอนุภูมิภาค เช่น

1. Study on Petroleum Demand Projection in Cambodia
2. Lao PDR at the Crossroads: Industrial Development Strategy 2016-2030
3. Industrial Scenario in Myanmar and Enhancement of Mekong-India Economic Corridor Development
4. Energy Efficiency Roadmap in Myanmar
5. Industrial Deepening and Upgrading in the Mekong Subregion
6. Rethinking Migration Governance in the Mekong Region: Sub-National Regional Development in Lower Mekong Countries from 1992-2012
7. Renewable Energy Technology in Low²⁰ Mekong Region (METI, 2016)

งานวิจัยที่โดดเด่นของ ERIA และถูกนำเสนอเข้าไปสู่ที่ประชุมของ EAS ก็คือ The Comprehensive Asia Development Plan (CADP) ที่ EAS ได้ร้องขอให้

²⁰ สกัดตามเอกสารต้นฉบับ.

นรุตม์ เจริญศรี

ERIA จัดทำงานวิจัยที่จะตอบโจทย์การสร้างภูมิภาคที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ มีการบูรณาการทุกภาคส่วน และการเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วม งานวิจัย CADP เสนอประเด็นเรื่องการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเพื่อที่จะดึงดูดการลงทุนเข้ามาสู่ภูมิภาค ข้อเสนอจากงานวิจัยได้ถูกนำไปสู่การประชุม EAS ครั้งที่ 5 เมื่อปี 2010 และได้ทำให้เกิดการนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริงในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้²¹ การได้รับการตอบรับอย่างดีและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงของ CADP สะท้อนให้เห็นความสำคัญของผลงานวิจัยของ ERIA ที่สามารถก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงนโยบายของการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียง

ภารกิจอีกด้านที่สำคัญของ ERIA คือโครงการเสริมสร้างศักยภาพ (Capacity Building Program) โดยเป้าหมายหลักของกลุ่มผู้ที่จะให้เข้ามาร่วมในโครงการก็คือข้าราชการจากประเทศต่างๆ เพื่อมารับฟังผลงานวิจัยและการพัฒนาความรู้ด้านต่างๆ ที่งานวิจัยของ ERIA ได้ผลิตออกมา เพราะ ERIA มีเป้าหมายว่าหากบุคลากรเหล่านั้นได้มารับฟังและรับเอามุมมองด้านการพัฒนาระหว่างประเทศไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกทำให้มองภาพการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานไป

ในทิศทางเดียวกัน มันก็จะช่วยให้การพัฒนาโดยภาพรวมของประเทศต่างๆ และในระดับภูมิภาคหันหน้าไปในทิศทางเดียวกัน²² อีกทั้งเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างบุคลากรของประเทศสมาชิก ประเทศเป้าหมายหลักของกลุ่มที่ประเทศที่อยากให้เข้าร่วมในโครงการนี้ก็คือประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนามหรือกลุ่มประเทศ CLMV²³ ซึ่งนี่เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาของเอเชียตะวันออกเฉียงเพราะเมื่อบุคลากรมารับความรู้ที่ ERIA ได้เสนอไปแล้ว เมื่อเขาเหล่านั้นมีเครือข่ายหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ได้รับไปจากการเข้าร่วมการสัมมนา มันก็จะช่วยให้การทำงานในอนาคตเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้รับการทำให้เห็นภาพการพัฒนาของภูมิภาคไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งทำให้การประสานงานหรือการมองภาพการพัฒนาในอนาคตเป็นไปได้ในทิศทางที่มีความขัดแย้งกันไม่มากหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ERIA มีกระบวนการการตรวจสอบทำให้แน่ใจว่างานวิจัยจะมีทั้งคุณภาพและการถูกนำไปเสนอต่อที่ประชุมในระดับภูมิภาค คณะกรรมการวิชาการจะถูกตั้งขึ้นมาจากบุคลากรภายนอก ERIA เพื่อมาประเมินผลงานวิจัยของ ERIA และมีการจัดทำรายงานติดตามผลว่างานวิจัยของ ERIA เรื่องใดบ้างถูกเสนอ

²¹รายละเอียด ดู ERIA (2016d).

²²สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 22 มีนาคม 2016.

²³รายละเอียดหัวข้อและกิจกรรมในการเพิ่มศักยภาพให้แก่กลุ่มประเทศ CLMV ดู ERIA. (2016a).

เข้าไปในที่ประชุมอะไรในระดับภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันว่าผลงานวิจัยของ ERIA นั้นจะมีคุณภาพและถูกนำไปใช้งานเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อเนื่องตามมาอย่างแท้จริง

หลังการก่อตั้ง ERIA มา ผลงานวิชาการด้านการวิจัยของ ERIA มีความครอบคลุมประเด็นที่หลากหลาย นักวิจัยใน ERIA ที่มีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางการวิจัยของ ERIA มองว่าข้อดีที่สำคัญของ ERIA ก็คือขนาดที่เล็กขององค์กรและความเป็นอิสระ ทำให้ ERIA สามารถคิดหัวข้อหรือเปลี่ยนหัวข้อหรือทิศทางการวิจัยได้ด้วยความรวดเร็ว แม้ว่าในความเป็นจริงทิศทางการทำวิจัยของ ERIA จะถูกตัดสินโดยคณะกรรมการด้านวิชาการของ ERIA ว่าในแต่ละปีจะมีทิศทางไปในแนวทางใด แต่เมื่อเกิดปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะในมิติเศรษฐกิจ หรือเป็นความต้องการของประเทศสมาชิก งานวิจัยก็จะสามารถคิดได้ด้วยความรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ดี

ความเห็นและข้อวิจารณ์

แจกเช่นเดียวกับบุคคลหรือองค์กร สาธารณะอื่นๆ ERIA ก็ย่อมเป็นหน่วยในการที่บุคคลหรือองค์กรอื่นๆ จะวิพากษ์วิจารณ์การทำงาน เนื่องด้วยสถานะของ ERIA เอง ที่เป็นองค์กรระหว่างประเทศ และมีบทบาท

สำคัญในการทำวิจัยและฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ข้าราชการระดับสูงของประเทศสมาชิกต่างๆ ในอาเซียน ERIA ถูกมองว่าเป็นองค์กรที่ถูกครอบงำโดยญี่ปุ่น และแม้กระทั่งบุคลากรใน ERIA ก็มีมุมมองต่อ ERIA ที่แตกต่างกันออกไป หรือแม้แต่การที่บุคลากรชาวญี่ปุ่นใน ERIA เองยังมองว่า ERIA ถูกก่อตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุน “อำนาจอ่อน” ของญี่ปุ่นเองเสียด้วยซ้ำ²⁴

ความเห็นที่ METI มีต่อ ERIA ในปัจจุบันนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี บุคลากรของ METI แสดงความเห็นต่อเหตุผลที่ METI เสนอให้มีการก่อตั้ง ERIA ก็เพราะว่า METI เห็นว่าญี่ปุ่นจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากความสำเร็จของการรวมกลุ่มของอาเซียน อีกทั้งการที่จะทำให้ METI และญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนและประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ต้องการที่รัฐบาลญี่ปุ่นต้องมีข้อมูลเชิงประจักษ์ ตัวเลขหลักฐานที่จะมาช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ ดังนั้นการจะให้ได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านั้นก็ต้องอาศัยนักวิชาการ นักวิจัย และการสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศ เพื่อนำเอาข้อมูลหลักฐานเหล่านั้นรวบรวมมาไว้เพื่อใช้ในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานวิจัยของ ERIA ที่ METI รู้สึกชอบและรู้สึกว่ามีประโยชน์มากก็คืองานกลุ่ม Blueprint หรือ Mid-Term Review ที่ ERIA ได้เผยแพร่

²⁴ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 22 มีนาคม 2016.

นฤตม์ เจริญศรี

ออกมาอย่างต่อเนื่อง เพราะว่าเป็นผลงานที่ไม่มีหน่วยงานใดทำงานวิจัยลักษณะดังกล่าวออกมา ซึ่ง METI สามารถนำไปอ่านและใช้ประโยชน์ได้²⁵

สิ่งที่ทำให้ METI พึงพอใจกับการทำงานของ ERIA อย่างมากอีกประการก็คือ เพราะ EIRA เป็นคลังสมองที่ทำงานโดยใช้หลักฐานและพยายามทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจงานวิจัยที่ทำโดย ERIA ก็มีลักษณะเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อระบบราชการของญี่ปุ่น เพราะแม้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจะเป็นผู้สนับสนุนหลักทางการเงินแก่สถาบันวิจัยและองค์กรทางวิชาการจำนวนมากเพื่อให้ทำวิจัย แต่ผลที่ได้ก็คืองานวิจัยจำนวนมากน้อยมีลักษณะเป็นวิชาการและไม่ได้แนะนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาลญี่ปุ่น อีกทั้งไม่ได้ “ย่อ” หรือทำ “บทสรุปสำหรับผู้บริหาร” ที่มีขนาดสั้น กระชับ และเข้าใจได้ง่ายมาให้รัฐบาลญี่ปุ่น แต่ ERIA สามารถ “ย่อ” งานวิจัยที่ทำมาและเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาลได้ การย่อดังกล่าวอาจหมายถึงการออกเอกสารสรุปขนาดไม่ยาว มีการบอกหรือแนะนำอย่างชัดเจนว่ารัฐบาลควรหรือต้องอะไร หรือมีการจัดประชุม สัมมนาเพื่อเผยแพร่

ความรู้ที่ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย และใช้เวลาไม่นานเกินไป การทำงานของ ERIA ในแง่นี้ทำให้รัฐบาลและ METI มีความพอใจต่อผลงานของ ERIA อย่างมาก เพราะในความเป็นจริงบุคลากรของ METI และหน่วยงานอื่นๆ ภายในรัฐบาลญี่ปุ่นต่างก็ยุ่งและไม่มีเวลาในการอ่านงานวิจัยเชิงวิชาการได้ครบถ้วน การทำงานแบบ ERIA จึงตอบสนองการทำงานของผู้กำหนดนโยบายในญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี²⁶

ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA จำนวน 4 คน โดย 2 คนเป็นบุคลากรชาวญี่ปุ่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวิจัยของ ERIA บุคลากรคนที่ 3 เป็นประเทศสมาชิกของอาเซียน²⁷ ทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวิจัย และบุคคลที่ 4 เป็นบุคลากรของบริษัทเอกชนที่ถูกส่งมาทำงานใน ERIA นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้มีโอกาสสัมภาษณ์นักวิชาการที่เคยทำงานร่วมกันกับ ERIA โดยข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์นี้สะท้อนมุมมองจากทั้งคนภายในองค์กรและคนจากนอกองค์กรที่มีต่อบทบาทของ ERIA ที่มีต่อการพัฒนาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

บุคลากรของ ERIA คนที่หนึ่งที่มาจากญี่ปุ่นมีทัศนคติที่ดีกับ ERIA โดยเห็นว่า ERIA แม้จะได้รับเงินจากประเทศญี่ปุ่นเป็นจำนวน

²⁵ สัมภาษณ์บุคลากรของ METI, โตเกียว ญี่ปุ่น, 25 มีนาคม 2016.

²⁶ สัมภาษณ์บุคลากรของ METI, โตเกียว ญี่ปุ่น, 25 มีนาคม 2016.

²⁷ ผู้เขียนขอสงวนสิทธิ์ในการไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสัญชาติของนักวิจัยท่านนี้เพื่อความเป็นส่วนตัวของผู้วิจัยตามที่ได้รับการร้องขอมา.

มหาศาลมากกว่าประเทศอื่นๆ แต่ ERIA ไม่ได้ทำงานให้กับรัฐบาลญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียว เพราะ ERIA เป็นองค์การระหว่างประเทศ และรับเงินจากประเทศสมาชิกทั้งหมด ดังนั้นสิ่งที่ EIRA ทำก็คือเพื่อช่วยเหลือประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามงบประมาณของ ERIA นั้นเนื่องจากมาจากญี่ปุ่นเป็นประเทศหลักเพียงประเทศเดียว เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยและบริหารของ ERIA จึงพยายามวิ่งเต้น (Lobby) กับประเทศอื่นๆ เพื่อพยายามหาเงินมาสนับสนุนการทำงานของ ERIA ให้มากขึ้น โดยคาดหวังว่าประเทศสมาชิกอื่นๆ จะให้งบประมาณสนับสนุนมากยิ่งขึ้น²⁸ เพราะงบประมาณที่เคยได้รับจัดสรรมาจากประเทศสมาชิกก็เริ่มลดลง แต่กิจกรรมด้านการวิจัยนั้นเป็นโครงการขนาดใหญ่และต้องใช้งบประมาณมหาศาล ดังนั้นจึงคาดหวังว่าประเทศสมาชิกอื่นๆ จะให้ความสำคัญและให้งบประมาณสนับสนุน ERIA มากยิ่งขึ้นในอนาคต

บุคลากรคนหนึ่งที่มีความเห็นต่อบทบาทของ ERIA ใน EAC ว่าในเมื่อเศรษฐกิจแบบโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และจริงๆ แล้วนั้นโลกาภิวัตน์เองก็มีประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจและกับคนจำนวนมาก ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของ ERIA ในการที่จะมีบทบาทในการช่วยเผยแพร่ความคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

ใหม่และความคิดที่เกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์ให้กลายเป็นชุดความคิดหลักหรือมีอิทธิพลสูงเพื่อให้ประเทศสมาชิกของ AEC มองโลกาภิวัตน์ในแง่ดี²⁹ ซึ่งแน่นอนว่ามันจะส่งผลต่อการออกแนวนโยบายที่มาช่วยสนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้า การลดการควบคุมการทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด การเน้นย้ำประเด็นเรื่องการเคลื่อนย้ายโดยเสรี การลดกฎระเบียบ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก บทบาทของผู้นำในองค์กรและด้านงานวิจัยของ ERIA ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญและการเห็นด้วยกับการเปิดเสรีทางการค้านั้นเป็นสิ่งที่นักวิชาการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สังเกตเห็นได้ว่าคุณลักษณะนี้เป็นเหมือนเครื่องนำทางการทำงานวิจัยของ ERIA อย่างมาก เพราะเป็นเหมือนเครื่องมือในการเผยแพร่ชุดความคิดไปสู่ผู้รับทั้งในระดับนักวิชาการหรือผู้ที่อยู่ในสายปฏิบัติงาน แต่ก็แน่นอนว่า การตีความหรือระดับของการรับชุดความคิดไปเผยแพร่ ปฏิบัติต่อนั้นก็อาจจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ชุดความคิดความเชื่อและประสบการณ์เบื้องหลังของผู้รับชุดความคิดเหล่านั้น

ความคิดของบุคลากรของ ERIA คนที่สองซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่น มีความเห็นสอดคล้องไปกับผู้ให้สัมภาษณ์คนแรกที่มีมองว่าการเผยแพร่ความคิดเรื่องการพัฒนาและการเจริญเติบโต

²⁸ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 18 มีนาคม 2016.

²⁹ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 18 มีนาคม 2016.

นรุตม์ เจริญศรี

ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญและเป็นหน้าที่ของ ERIA ที่จะมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ บทบาทของ ERIA ในการเอาบุคลากรจากประเทศต่างๆ ใน EAC มาประชุม สัมมนา ทำกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการหรือการอบรม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือผลจากงานวิจัยของ ERIA เป็นไปก็เพื่อเผยแพร่ความคิดเรื่องการพัฒนาระบบ สาธารณูปโภค และเป็นการชักชวน (Persuade) ให้ประเทศต่างๆ มองเห็นแนวทางการพัฒนาระดับภูมิภาคไปในทิศทางเดียวกัน³⁰

อย่างไรก็ตามบุคลากรภายใน ERIA ที่ไม่ได้เป็นคนญี่ปุ่นนั้นมีความเห็นที่ค่อนข้างแตกต่างออกไป แม้ว่าประวัติการศึกษาของบุคลากรท่านนี้จะอยู่ในศาสตร์สาขาเดียวกับบุคลากรชาวญี่ปุ่นที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น แต่วิธีการมององค์กรที่ตนเองสังกัดนั้นแตกต่างออกไป เนื่องด้วยอาจเป็นเพราะเงื่อนไขที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนนี้สามนี้ไม่ได้เป็นชาวญี่ปุ่น ทำให้การทำงานในองค์กรที่ “ถูกครอบงำ” ด้วยวิธีการทำงานและวิธีคิดแบบญี่ปุ่นนั้นสร้างความรู้สึกอึดอัดต่อผู้ให้สัมภาษณ์คนนี้สาม

บุคลากรคนนี้สามไม่ได้เป็นชาวญี่ปุ่น เขามีความเห็นในเชิงวิพากษ์ต่อ ERIA อย่างชัดเจน ประสบการณ์การทำงานของบุคลากรคนนี้สามนี้ได้ทำให้เขามีความรู้สึกอึดอัดต่ออิทธิพลของญี่ปุ่นที่มีต่อ ERIA อย่างมาก

โดยมองว่าแม้ว่าในความเป็นจริงว่า ERIA จะมีสถานะเป็น “องค์กรระหว่างประเทศ” มีหน้าที่ในการทำวิจัยเพื่อช่วยสนับสนุนการทำงานของประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีประเทศสมาชิกเมื่อรวมญี่ปุ่นแล้วมีถึงจำนวน 16 ประเทศ แต่ในความเป็นจริงรัฐบาลญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของ METI ที่มีกับ ERIA นั้นทำให้เห็นได้ชัดว่า ERIA อยู่ภายใต้การครอบงำของ METI อย่างมาก อิทธิพลที่ METI มีเหนือ ERIA ก็มาจากเงื่อนไขที่ METI เป็นผู้ให้งบประมาณสนับสนุนการทำงานของ ERIA เป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสมาชิกทั้ง 15 ประเทศที่เหลือ อีกทั้งโครงสร้างการทำงานภายในของ ERIA นั้นก็ไม่เอื้ออำนวยที่จะก่อให้เกิดโอกาสในการที่จะทำให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถจากประเทศสมาชิกของ ERIA อื่นๆ จะสามารถเข้ามามีบทบาทในการทำงานเชิงบริหารในองค์กรได้³¹

ในแง่การทำวิจัยของ ERIA บุคลากรคนนี้สามเห็นว่าปัญหาปัจจุบันของ ERIA ก็คือการที่หัวข้องานวิจัยของ ERIA ถูกควบคุมทิศทางโดย METI มากเกินไป³² เพราะแม้ว่าในความเป็นจริงที่นักวิจัยจะมีอิสระในการทำวิจัย แต่ภาระงานของนักวิจัยร้อยละ 50 ก็ต้องตอบสนองงานที่ถูกสั่งการมาจาก “ด้านบน”

³⁰ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 22 มีนาคม 2016

³¹ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, จาการ์ตา อินโดนีเซีย, 5 เมษายน 2016

³² สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, จาการ์ตา อินโดนีเซีย, 5 เมษายน 2016

หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบ Top-Down ซึ่งทำให้นักวิจัยมีอิสระที่จะทำงานที่ตอบสนองผลประโยชน์ระดับภูมิภาคและตามความสนใจของตนเองเพียงละร้อยละ 50 ที่เหลือเท่านั้น ในงานวิจัยที่ถูกสั่งการจากเบื้องต้นมาดังที่ได้กล่าวไปนั้น หัวข้องานวิจัยเป็นหัวข้อที่เอื้อประโยชน์ให้กับระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าในความเป็นจริงหัวข้องานวิจัยของ ERIA จะมีคณะกรรมการตัดสินใจเพื่อวางทิศทางหรือหัวข้อที่สถาบันจะทำในแต่ละปี แต่เนื่องจากประเทศสมาชิกไม่ได้เสนอหัวข้องานวิจัยเข้ามา และหากมีสถานการณ์เปลี่ยนแปลงเร่งด่วน และมีความจำเป็นที่งานวิจัยต้องออกมาตอบสนองการณ์ การตัดสินใจก็จะมาจากนักวิชาการที่มาจากญี่ปุ่นที่มีบทบาทหลักในการทำวิจัยของ ERIA

แต่การได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนมากจากญี่ปุ่นและความสามารถของรัฐบาลญี่ปุ่นในการมีอิทธิพลเหนือองค์กรระหว่างประเทศหรือคลังสมองก็ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเรื่องที่เลวร้ายเสมอไป นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย สถาบันวิจัยในสิงคโปร์ และหน่วยงานทางด้านวิชาการในอินโดนีเซีย ต่างก็เห็นตรงกันว่าแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีอิทธิพลดังกล่าวจริง แต่การเข้ามามีบทบาทของ

ญี่ปุ่นในมิตินี้ก็ส่งผลประโยชน์ให้กับรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศญี่ปุ่นเอง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทั้งสองประเทศสมประโยชน์ซึ่งกันและกัน และสามารถเข้าใจได้ว่าในเมื่อญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้ให้งบประมาณสนับสนุนหลักจำนวนมหาศาลแล้ว ญี่ปุ่นก็ต้องคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับกลับคืนไปจากการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์นั้น³³ เพราะในท้ายที่สุดแล้วประเทศสมาชิกของ ERIA ต่างก็จะได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาของ ERIA ที่มีการนำเสนอไปสู่ที่ประชุมของ EAS

กระนั้นก็ตาม บุคลากรของ ERIA ต่างล้วนมีความเห็นตรงกันว่า ERIA เป็นองค์กรที่ทั้งคนภายในองค์กรเองและบุคคลจากภายนอกองค์กรจะมองว่า ERIA ถูกครอบงำโดย METI เพราะภายในรัฐบาลญี่ปุ่นเอง งบประมาณที่ METI จัดสรรผ่านทาง IDE-JETRO มาสู่ ERIA นั้นก็ต้องไปขอมาจาก MOF ซึ่งทาง MOF ก็ตั้งคำถามต่อบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อ ERIA ว่า หาก ERIA เป็น “องค์กรระหว่างประเทศ” ซึ่งควรจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากประเทศสมาชิกต่างๆ ใจเนเลยรัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องแบกภาระในการจัดสรรเงินให้กับ EIRA เป็นจำนวนมากมหาศาลขนาดนี้เพียงประเทศเดียว³⁴ อีกทั้งประเทศจีนและเกาหลีเองซึ่ง

³³ สัมภาษณ์บุคลากรของ ISEAS Yusof-Ishak Institute, สิงคโปร์, 21 มีนาคม 2016; สัมภาษณ์บุคลากรกระทรวงการต่างประเทศไทย, จาการดา อินโดนีเซีย, 11 เมษายน 2016; สัมภาษณ์บุคลากรของ Malaysian Institute of Economic Research (MIER), กัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย, 27 เมษายน 2016; สัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, สมุทรปราการ ไทย, 3 พฤษภาคม 2016

³⁴ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 18 มีนาคม 2016

นฤตม์ เจริญศรี

ก็เป็นประเทศขนาดใหญ่และน่าจะได้รับผลประโยชน์จาก ERIA กลับไม่ให้งบสนับสนุน ERIA เหมือนที่ญี่ปุ่นมอบให้³⁵

บุคลากรคนหนึ่งซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นเล่าประสบการณ์ส่วนตัวว่า เนื่องด้วยตำแหน่งของตนใน ERIA ทำให้ตนเองต้องเข้าร่วมประชุมในเวทีต่างๆ ของ ERIA และเดินทางไปในฐานะตัวแทนของ ERIA ใน EAS หรือที่ประชุมที่เกี่ยวข้องอื่นๆ หลายครั้ง แต่ในหลายๆ โอกาสเขาก็ตระหนักดีถึงความละเอียดอ่อนของภาพที่ ERIA มักถูกมองว่าเป็นองค์กรที่ถูกครอบงำโดยญี่ปุ่น ทำให้เขาตัดสินใจไม่ไปเข้าร่วมการประชุม และส่งบุคลากรคนอื่นๆ ที่มีสัญชาติของประเทศในอาเซียนไปประชุมแทน เพื่อทำให้เกิดความหวาดระแวงน้อยลงในที่ประชุม³⁶ เพราะเขาเองก็ตระหนักดีถึงการที่ยังคงต้องรักษาภาพลักษณ์ของ ERIA ให้มีความเป็นกลางและมีบทบาทของประเทศอื่นๆ ในการทำงานของ ERIA มากพอๆ กับการทำงานของเจ้าหน้าที่ชาวญี่ปุ่นในองค์กร

การวัดประสิทธิผลของ ERIA นั้นมีสองประเด็น ประเด็นแรกคือการประเมินผลงานวิชาการในแง่ของนักวิชาการ และประเด็นที่สองคือผลกระทบของงานวิจัยที่มีต่อกระบวนการ

การทำให้ EAC มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ต่อประเด็นที่หนึ่ง การประเมินนักวิจัยจากผลการอ้างอิงเชิงวิชาการแบบที่นักวิชาการภายในมหาวิทยาลัยต้องเผชิญกับการประเมินการอ้างอิงผลงานทางวิชาการหรืออื่นๆ ในแง่วิชาการ ไม่เป็นประเด็นหลักที่ ERIA ให้ความสำคัญจะประเมินมากนั้น เพราะผลการประเมินลักษณะนั้นไม่ได้ช่วยให้นักวิจัยได้รับการประเมินการขึ้นเงินเดือนหรือการเลื่อนตำแหน่งแต่อย่างใด เพราะสัญญาจ้างนักวิจัยไม่ได้เป็นสัญญาระยะยาว ทำให้การประเมินไม่ส่งผลอะไรต่อตัวนักวิจัยเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่ ERIA ให้ความสำคัญอย่างมากก็คือการประเมินผลกระทบที่งานวิจัยที่จัดทำโดย ERIA จะไปส่งผลอย่างไรหรือมีประโยชน์อย่างไรต่อ EAC ผู้ให้ความเห็นคนที่สองมองว่าบทบาทของ ERIA ในการเผยแพร่งานวิจัยไปสู่ EAS และเวทีวิชาการอื่นๆ รวมไปถึงการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานวิชาการอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการเชิญไปเข้าร่วมประชุม ไปเสนอความเห็น ไปแสดงผลงานวิจัย เป็นการสะท้อนภาพว่า ERIA ได้รับการยอมรับในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นเรื่อยๆ และผลงานวิจัยก็มีผลต่อการนำไปสู่ภาคปฏิบัติ

³⁵ ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งให้เหตุผลว่า สาเหตุที่ทำให้จีนไม่ให้งบประมาณสนับสนุนนั้นเพราะจีนมองว่า ERIA เป็นหน่วยงานของญี่ปุ่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากปัญหาความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ แต่ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่สองมองว่าอาจจะเป็นเพียงเพราะการแข่งขันกันระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในองค์กรหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศในการแข่งขันกันมีอำนาจเหนือองค์กรหนึ่งๆ ไม่น่าจะใช่เหตุผลเรื่องปัญหาทะเลจีนใต้เป็นหลัก

³⁶ สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 18 มีนาคม 2016.

อย่างแท้จริง³⁷

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่สามกลับมีความเห็นว่าผลงานวิจัยของ ERIA กลับไม่ส่งผลต่อ EAS หรือได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่สามมองว่าเพราะประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงต่างก็ตระหนักดีว่างานวิจัยของ ERIA นั้นถูกเขียนขึ้นมาโดยตั้งอยู่บนฐานที่พยายามเอื้อประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นหลัก ทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่ให้ความสนใจกับงานวิจัยของ ERIA มากนัก และนักวิจัยของ ERIA เองก็ยังไม่ได้มีบทบาทในการเข้าไปร่วมทำงานกับหน่วยงานรัฐบาลหรือการเข้าไปเสนอความเห็นในการประชุมทั้งในเชิงวิชาการ การบริหารของ ERIA และการประชุมกับรัฐบาลของประเทศอื่น ๆ ทำให้การเผยแพร่ความคิดหรือผลงานวิจัยของ ERIA ไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงนโยบายอย่างแท้จริง³⁸ ความเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็นของนักวิชาการไทยท่านหนึ่งด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาของเอเชียตะวันออกเฉียงที่มองว่าผลงานของ ERIA ไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากประชาคมนักวิชาการของเอเชียตะวันออกเฉียงมากนัก เนื่องจากนักวิชาการของเอเชียตะวันออกเฉียงมีความเห็นว่า ERIA เป็นหน่วยงานวิจัยที่ทำวิจัยเพื่อตอบ

สนองผลประโยชน์ของญี่ปุ่นเป็นหลัก ทำให้ผลงานวิจัยที่ออกมามีลักษณะเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมากกว่าที่จะสร้างผลประโยชน์ให้กับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียง ดังนั้นงานวิจัยเหล่านั้นจึงไม่เป็นกลาง และมีเป้าหมายทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแฝงอยู่ในตัวงานวิจัยมาก³⁹

แม้ว่านักวิจัยของ ERIA จะมองว่าญี่ปุ่นและหน่วยงาน ERIA จะมีความสามารถในการกำหนดทิศทางการทำวิจัยได้พอสมควร หรือสามารถเป็นผู้นำการวิจัยเป็นหลัก แต่นักวิชาการหลายคนในเอเชียตะวันออกเฉียงได้ต่างก็แสดงบทบาทในขณะเดียวกันว่าพวกเขาไม่เพียงแต่ทำงานร่วมกับโครงการวิจัยที่ ERIA เสนอมาเท่านั้น หากแต่พวกเขาก็ยังสามารถกำหนดประเด็นวิจัยไปยัง ERIA ได้เช่นเดียวกัน เพราะในหลายโอกาส ERIA จะเปิดโอกาสให้นักวิชาการจากเอเชียตะวันออกเฉียงได้เสนอหัวข้อวิจัยที่สอดคล้องไปกับประเด็นวิจัยในปีนั้น ๆ ของ ERIA และนักวิจัยที่สนใจอยากเสนอหัวข้อก็อาจจะมีการเสนอหัวข้อที่อาจจะโต้แย้งหรือไปในทิศทางที่ไม่เห็นด้วยไปกับเป้าหมายเบื้องหลังของหัวข้อวิจัยที่ ERIA ประกาศมาได้เช่นเดียวกัน แต่ ERIA ก็อาจจะเปิดรับและเห็นด้วยกับหัวข้อวิจัยที่เสนอมานั้นในแง่ที่ นักวิจัยจากเอเชียตะวันออกเฉียง-

³⁷ สัมภาษณ์บุคคลากรของ ERIA, โตเกียว ญี่ปุ่น, 22 มีนาคม 2016.

³⁸ สัมภาษณ์บุคคลากรของ ERIA, จาการ์ตา อินโดนีเซีย, 5 เมษายน 2016.

³⁹ สัมภาษณ์บุคคลากรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, กรุงเทพฯ ไทย, 23 พฤษภาคม 2016

นรุตม์ เจริญศรี

เจียงใต้ก็มองว่าเขาเหล่านั้นก็มีความสามารถในการมีส่วนก่อสร้างสร้างหัวข้อและทิศทางการวิจัยของ ERIA เช่นเดียวกัน อีกทั้ง นักวิจัยจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มองว่าบางครั้งนักวิจัยของญี่ปุ่นก็ต้องอาศัยความรู้ความสามารถของนักวิชาการท้องถิ่นเช่นเดียวกัน เพราะนักวิจัยญี่ปุ่นอาจจะไม่มีความรู้ทางด้านภาษา เครือข่าย หรือประเด็นอื่นๆ ที่อาจจะช่วยสนับสนุนการทำงานวิจัย ทำให้นักวิจัยจาก ERIA ก็ต้องอาศัยนักวิชาการท้องถิ่นเพื่อเก็บข้อมูล หรือสร้างเครือข่ายในท้องถิ่น⁴⁰ ประเด็นนี้มีความสำคัญ เพราะมันสะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่านักวิจัยในองค์กร ERIA เองจะมองว่าตนเองมีบทบาทในการทำวิจัยเป็นหลัก ในฐานะของผู้กำหนดทิศทางการทำวิจัยและอาจเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลัก หรือเป็นผู้ที่สามารถประสานความร่วมมือได้เป็นหลัก แต่ในทางกลับกัน ภาพสะท้อนของนักวิชาการจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ทำให้เราเห็นว่า นักวิชาการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีอำนาจในแง่วิชาการในการต่อรองหรือมีความสามารถในการกำหนดประเด็นวิจัยให้เหมาะสมได้เช่นเดียวกัน อีกทั้งยังมีความสามารถด้านวิชาการที่ ERIA ก็ต้องใช้ประโยชน์ในการทำวิจัย

ข้อเสนอแนะที่มีต่อ ERIA

นักวิชาการและผู้ที่อยู่ในฝ่ายปฏิบัติทั้งจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจากประเทศต่างๆ ล้วนสะท้อนความเห็นที่สอดคล้องกันไปว่า ERIA เป็นหน่วยงานที่มีภาพของการถูกรอบงำโดยรัฐบาลญี่ปุ่นอย่างชัดเจน แต่ผู้ที่อยู่ในสายปฏิบัติงานหรือนักวิชาการต่างก็เข้าใจดีถึงผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ญี่ปุ่นและอาเซียนจะได้รับซึ่งกันและกันจากการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ERIA กับเอเชียตะวันออกเฉียง เพราะแม้ว่า ERIA จะเน้นการพัฒนาหรือการสร้างความเข้มแข็งให้กับ “ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง” แต่ก็ดูเหมือนว่างานของ ERIA นั้นมุ่งเน้นไปที่การตอบโจทย์การพัฒนาของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นหลัก และญี่ปุ่นก็ถูกคาดหวังจากทั้งฝ่ายราชการและฝ่ายวิชาการให้เข้ามามีบทบาทในการเล่นบทบาทนำในการพัฒนาเหล่านั้น

บทบาทของ ERIA ที่ถูกมองว่ามีรัฐบาลญี่ปุ่นอยู่เบื้องหลังและชกโยกระบวนการทำวิจัยและการสร้างเครือข่ายอยู่นั้นอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ไม่มากนักน้อย นักวิชาการและบุคลากรของ ERIA ต่างก็ตระหนักดีถึงภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นที่ครอบงำอยู่ และมีแนวทางในการเสนอเพื่อให้เกิดการพัฒนาของ ERIA ที่จะ

⁴⁰สัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, กรุงเทพฯ ไทย, 13 พฤษภาคม 2016; สัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, 24 พฤษภาคม 2016; สัมภาษณ์บุคลากรของ TDRI, กรุงเทพฯ ไทย, 26 พฤษภาคม 2016

เปิดโอกาสให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกได้เข้ามา มีบทบาทในองค์กรมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอจากบุคลากรของ ERIA และ นักวิชาการที่เคยทำงานร่วมกับ ERIA เพื่อการพัฒนา ERIA นั้นประกอบไปด้วย

1. *กระบวนการตัดสินใจด้านการบริหาร และการทำวิจัย:* ERIA จะมีภาพลักษณ์ที่ถูกมองว่าถูกญี่ปุ่นครอบงำลดลงได้ก็ด้วยการเปิดโอกาสให้นักวิจัยชาวต่างชาติเข้ามาร่วมงานมากยิ่งขึ้นในองค์กร รวมไปถึงการเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ชาติต่างๆ ของประเทศสมาชิก เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดหัวข้อวิจัยในแต่ละปี หรือให้แต่ละประเทศสมาชิกเสนอประเด็นที่อยากให้อERIA ทำมายังสำนักงาน ทั้งนี้เพื่อทำให้กระบวนการตัดสินใจ ไม่ถูกครอบงำด้วยการตัดสินใจจากบุคลากรของญี่ปุ่นในองค์กรเพียงฝ่ายเดียว เพราะโดยปกติแล้วประเทศสมาชิกไม่ค่อยมีส่วนในการกำหนดหัวข้อ หรือไม่ส่งข้อเสนองานวิจัยมายังหน่วยงาน ทำให้การตัดสินใจเรื่องงานวิจัยถูกครอบงำด้วยบุคลากรของ METI เสียส่วนมาก⁴¹ ข้อเสนอเสนอนี้สะท้อนภาพให้เห็น ประเด็นของการบริหารงานของ ERIA ที่ว่า นักวิจัยและฝ่ายบริหารของ ERIA นั้นถูกนำด้วยการตัดสินใจจากนักวิชาการหรือฝ่ายบริหารของรัฐบาลญี่ปุ่นมากเกินไป ดังนั้น สิ่งที่ต้องทำก็คือการเปิดโอกาสให้นักวิชาการจาก

ประเทศสมาชิกอื่นๆ ได้เข้ามา มีบทบาทในการ มีบทบาทนำในการกำหนดทิศทางการวิจัยมากยิ่งขึ้น

2. *การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น:* ประเด็นเรื่องการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ถูกตั้งข้อสังเกตจากบุคลากรของสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ERIA ในปัจจุบันทำงานด้วยการทำวิจัยที่ไม่ได้มีการเปิดโอกาส หรือไม่มีการจ้างนักวิจัยจากหลายประเทศให้เข้าไปมีส่วนร่วมในงานวิจัย หรือมีโอกาสนักวิจัยจากประเทศต่างๆ จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้น้อย ทำให้งานวิจัยไม่ค่อยมีความหลากหลายจากการใช้ความรู้ความสามารถจากบุคลากรจากประเทศต่างๆ⁴² ประเด็นนี้อาจแตกต่างไปจากความเห็นของบุคลากรชาวญี่ปุ่นใน ERIA ที่มองว่า ERIA มีความร่วมมือกับสถาบันวิจัยหรือนักวิจัยต่างชาติจำนวนมากแล้ว แต่สิ่งที่สะท้อนให้เราเห็นก็คือ ภาพการมอง ERIA ในฐานะหน่วยงานทำวิจัยที่แม้แต่บุคลากรของสำนักงานเลขาธิการอาเซียนก็ไม่แน่ใจถึงกระบวนการการทำวิจัยที่เปิดกว้างหรือไม่ หรือมีความร่วมมือกับสถาบันหรือบุคลากรของประเทศอื่นๆ มากน้อยแค่ไหน ดังนั้นการทำงานของ ERIA ในแง่ที่ถูกมองว่าเป็นการทำงานที่ไม่ได้มีความร่วมมือกับหน่วยงานวิจัยอื่นๆ มากนัก

⁴¹สัมภาษณ์บุคลากรของ ERIA, จากการ์ตา อินโดนีเซีย, 5 เมษายน 2016

⁴²สัมภาษณ์บุคลากรของสำนักเลขาธิการอาเซียน, จากการ์ตา อินโดนีเซีย, 12 เมษายน 2016.

นรุตม์ เจริญศรี

3. *การจัดตั้ง Country Office:* ข้อเสนอแนะนี้เป็นข้อเสนอที่ชี้ให้เห็นว่าประเทศสมาชิกต่างๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ ERIA เพราะประเทศสมาชิกไม่เห็นว่าคุณค่าของตัวเองจะได้อะไร จึงทำให้ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของการทำวิจัย การบริหาร หรือการบริจาคเงิน ข้อเสนอจึงมีว่า ถ้าเช่นนั้นแล้ว เพื่อที่จะสร้างเครือข่ายการประสานงานด้านการวิจัย การสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญ และการเผยแพร่องค์ความรู้ ก็น่าที่จะมีการจัดตั้งสำนักงานในประเทศต่างๆ ขึ้นมา เพื่อให้ประเทศต่างๆ รู้สึกว่ามีหน่วยงานนี้อยู่ และน่าจะเป็นช่องทางที่จะทำให้เกิดประโยชน์กับประเทศของเขาได้ ซึ่งวิธีนี้น่าที่จะช่วยทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของประเทศต่างๆ มากยิ่งขึ้น⁴³

4. *ประเทศสมาชิกควรให้งบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้น:* คงจะเป็นการไม่ยุติธรรมหากจะอ้างเสมอว่ารัฐบาลญี่ปุ่นแสดงบทบาทใน ERIA มากเกินกว่าประเทศอื่นๆ เพราะนักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานในประเทศต่างๆ ล้วนเห็นตรงกันประเด็นหนึ่งว่า ERIA ได้รับความสนับสนุนจากประเทศสมาชิกน้อยเกินไป ข้อเสนอแนะนี้เป็นข้อเสนอจาก ERIA เองว่ารัฐบาลของประเทศอื่นๆ ก็ควรที่จะให้งบประมาณสนับสนุนแก่ ERIA มากยิ่งขึ้น ไม่ควรปล่อยให้รัฐบาลของญี่ปุ่นรับภาระในการให้งบประมาณสนับสนุน ERIA มากแต่เพียง

ประเทศเดียว เพราะมันจะทำให้เกิดข้อวิจารณ์ได้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นกลายเป็น “พี่ใหญ่” ที่คอยช่วยเหลือ ERIA เพียงประเทศเดียวเพราะใช้งบประมาณสนับสนุนมากที่สุด

สรุป

สถาบันวิจัยระหว่างประเทศหรือคลังสมองเปรียบเสมือนสมองและแขนขาของรัฐใดรัฐหนึ่ง หรือเป็นหน่วยงานที่ทำวิจัยให้กับประเทศสมาชิกที่ให้การสนับสนุนสถาบันนั้นๆ ความมีอิสระทั้งทางการบริหารและการทำวิจัยของสถาบันวิจัยเช่นนี้แม้จะเป็นประเด็นหลักที่ทุกสถาบันให้ความสำคัญในฐานะที่มั่นเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการกล่าวอ้างว่าตนเองนั้นมีอิสระ เป็นกลาง มีความชอบธรรม และมีคุณสมบัติของความเป็นวิชาการเชิงสถาบันเหนือการเมืองใดๆ แต่ในความเป็นจริงข้อคิดเห็นหรือข้อกล่าวอ้างดังกล่าวอาจถูกปฏิเสธจากบุคคลภายนอกที่มองเข้าไปยังองค์กรนั้นๆ หรือแม้แต่คนภายในองค์กรนั่นเอง

บทบาทของ ERIA ที่มีใน EAS เพื่อสนับสนุนการก่อตั้ง EAC และการจัดการประเด็นปัญหาต่างๆ ระดับภูมิภาคได้ทำให้ ERIA ได้รับการยอมรับมากขึ้นจากประเทศสมาชิกและสังคมระหว่างประเทศ แต่ ERIA ก็ไม่ใช่ข้อยกเว้นพิเศษที่ปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์จากรัฐ องค์กร หรือบุคคลอื่นๆ เพราะภาพที่สะท้อนออกมาให้เห็นต่อสังคมระหว่าง

⁴³ สัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยแห่งชาติอินโดนีเซีย, เดปอก อินโดนีเซีย, 6 เมษายน 2016.

ประเทศก็คือ ERIA เป็นเครื่องมือที่รัฐบาลญี่ปุ่นก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นแกนขาในการทำวิจัยหาข้อมูลส่งไปให้รัฐบาลญี่ปุ่น หรือเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้วิจัยที่มีลักษณะที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของญี่ปุ่น และนำมาเป็นกรอบคิดหลักเพื่อใช้พัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียง

บทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่นในฐานะผู้ให้การสนับสนุนการจัดตั้ง ERIA เพื่อแสดงบทบาทเป็นผู้นำทางปัญญาและความรู้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แสดงให้เห็นความพยายามของญี่ปุ่นในการเป็นเจ้าแห่งปัญญา ระดับภูมิภาค (RIH) ในการสนับสนุนการก่อตั้งสถาบันวิจัยที่มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลและเสนอแนะนโยบายต่ออาเซียน และการให้การฝึกอบรมกับประเทศสมาชิกที่ยังมีความพร้อมน้อยกว่าประเทศสมาชิกอื่นๆ ด้วยบทบาทนี้เองทำให้ ERIA ถูกมองว่าไม่มีความเป็นกลาง เพราะมุ่งสนับสนุนการวิจัยที่เอื้อต่อประโยชน์ของระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นที่ทำงานอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นมีช่องในการที่จะเข้ามาแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียง

นักวิชาการที่ทำงานอยู่ใน ERIA และที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานอื่นๆ ทั้งในญี่ปุ่นและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างตระหนักดีถึงภาพลักษณ์ที่ญี่ปุ่นมีเหนือ ERIA และได้กลายเป็นข้อเสนอที่ถูกสะท้อนออกมาว่าควรจะมีการปรับปรุงหรือเปิดโอกาสให้ตัวแสดงอื่นๆ ได้เข้าไปมีบทบาทในการบริหารองค์กรหรือการ

ทำวิจัยของ ERIA มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของ ERIA ให้มีความกลางเป็นการ และเป็นการทำให้ ERIA เป็นองค์การระหว่างประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะสร้างประโยชน์ให้กับประเทศสมาชิกทุกประเทศอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ERIA. (2013). *Prof. Hidetoshi Nishimura Reappointed as ERIA Executive Director*. [Online] http://www.eria.org/press_releases/FY2013/05/prof-hidetoshi-nishimura-reappointed-as-eria-executive-director.html (accessed 29 May 2016).
- ERIA. (2016a). *Capacity Building*. [Online] http://www.eria.org/capacity_building/index.html (accessed 29 May 2016).
- ERIA. (2016b). *Energy Research Institute Network*. [Online] http://www.eria.org/about_eria/organization/16erin.html (accessed 29 May 2016).
- ERIA. (2016c). *History*. [Online] http://www.eria.org/about_eria/history.html (accessed 29 May 2016).
- ERIA. (2016d). *Progress of CADP Projects*. [Online] <http://www.eria.org/projects/CADP.html> (accessed 18 June 2016).

นรุตม์ เจริญศรี

- ERIA. (2016e). *Research Institute Network*. [Online] http://www.eria.org/about_eria/organization/16rin.html (accessed 29 May 2016).
- Campbell, J. L. & Pedersen, O. K. (2008). *Knowledge Regimes and Comparative Political Economy*. Working Paper No. 48. International Center for Business and Politics, Copenhagen Business School.
- Campbell, J. L. & Pedersen, O. K. (2014). *The National Origins of Policy Ideas: Knowledge Regimes in the United States, France, Germany, and Denmark*. Princeton: Princeton University Press.
- Dutt, N. (1977). The United States and the Asian Development Bank. *Journal of Contemporary Asia*, 27 (1), 71-84.
- Dutt, N. (2001). The US and the Asian Development Bank: Origins, Structure and Lending Operations. *Journal of Contemporary Asia*, 31 (2), 241-261.
- Gosovic, B. (2000). Global Intellectual Hegemony and the International Development Agenda. *International Social Science Journal*, 52 (166), 447-456.
- Kodera, K. (2016). Japan's Engagement with Multilateral Development Banks: Do Their Professional Paths Really Cross?. In H. Kato, J. Page, & Y. Shimomura (Eds.), *Japan's Development Assistance: Foreign Aid and the Post-2015 Agenda* (pp. 19-35). New York: Palgrave Macmillan.
- Krasner, S. D. (1981). Power Structures and Regional Development Banks. *International Organization*, 35 (2), 303-328.
- MacGann, J. (2016). *2015 Global Go to Think Tank Index Report*. TICSP Global Go to Think Tank Index Reports, Paper 10. [Online] http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=think_tanks (accessed 29 May 2016).
- Maslow, S. (2013). Thinking Security: Foreign Policy Think Tanks in Japan. *Asian Politics & Policy*, 5 (2), 300-305.
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics. Updated Version*. New York: W. W. Norton & Company.

- MEAs Think Tank. (2012). The Financial Supports for the Activities of ERIA (*Economic Research Institute for ASEAN and East Asia: ERIA*). [Online]: <http://measwatch.org/news/3916> (accessed 4 July 201). (in Thai)
- METI. (2016). *Enhancing ASEAN-Japan Partnership*. Unpublished Document.
- MOFA. (2014). *East Asia and ASEAN Economics Research Center (Higashiajia, ASEAN Keizai Kenkyu Senta) (ERIA)*. [Online]: <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000143927.pdf> (accessed 4 July 2016). (in Japanese)
- Narut Charoensri. (2007). “*Developmental Discourse and Japan’s Roles on GMS: Thailand in Globalisation*,” presented at the Eighth National Conference of Politics and Public Administration, Bangkok: Thailand, 13 December 2007. (in Thai)
- Narut Charoensri. (2010). Japan and the Asian Development Bank: Global Capitalism as Driving Force. *Journal of Japanese Studies*, 26 (2): pp.103-117. (in Thai)
- Narut Charoensri. (2013). Driving Forces and Objectives of the Greater Mekong Subregional Economic Cooperation Program under Neo-Liberal Economy. *Social Science Journal*, 43 (2): pp.66-82. (in Thai)
- Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Rich, A. (2004). *Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strand, J. R. (1999). State Power in Multilateral Context: Voting Strength in the Asian Development Bank. *International Interactions*, 25 (3), 265-286.
- Ueno, M. (2004). Think Tanks in Japan: A New Alternative. In D. Stone, & A. Denham (Eds.), *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas* (pp. 163-178). Manchester: Manchester University Press.
- Wan, M. (1995-1996). Japan and the Asian Development Bank. *Pacific Affairs*, 68 (4), 509-528.
- Yasutomo, D. (1983). *Japan and the Asian Development Bank*. New York: Praeger.

นรุตม์ เจริญศรี

- Yoshimatsu, H. (2012). Identity, Policy Ideas, and Asian Diplomacy: Japan's Response to the Rise of China. *International Area Studies Review*, 15 (4), 359-376.
- Dutt, N. (2001). The US and the Asian Development Bank: Origins, Structure and Lending Operations. *Journal of Contemporary Asia*, 31 (2), 241-261.
- Gosovic, B. (2000). Global Intellectual Hegemony and the International Development Agenda. *International Social Science Journal*, 52 (166), 447-456.
- Kodera, K. (2016). Japan's Engagement with Multilateral Development Banks: Do Their Professional Paths Really Cross?. In H. Kato, J. Page, & Y. Shimomura (Eds.), *Japan's Development Assistance: Foreign Aid and the Post-2015 Agenda* (pp. 19-35). New York: Palgrave Macmillan.
- Krasner, S. D. (1981). Power Structures and Regional Development Banks. *International Organization*, 35 (2), 303-328.
- MacGann, J. (2016). *2015 Global Go to Think Tank Index Report*. TICSP Global Go to Think Tank Index Reports, Paper 10. [Online] http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=think_tanks (accessed 29 May 2016).
- Maslow, S. (2013). Thinking Security: Foreign Policy Think Tanks in Japan. *Asian Politics & Policy*, 5 (2), 300-305.
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics. Updated Version*. New York: W. W. Norton & Company.
- MEAs Think Tank. (2555). *การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจเพื่ออาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia: ERIA)*. [Online]: <http://measwatch.org/news/3916> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2559).
- METI. (2016). *Enhancing ASEAN-Japan Partnership*. Unpublished Document.
- MOFA. (2014). *東アジア・アセアン経済研究センター (ERIA)*. [Online]: <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000143927.pdf> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2559).

- Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Rich, A. (2004). *Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strand, J. R. (1999). State Power in Multilateral Context: Voting Strength in the Asian Development Bank. *International Interactions*, 25 (3), 265-286.
- Ueno, M. (2004). Think Tanks in Japan: A New Alternative. In D. Stone, & A. Denham (Eds.), *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas* (pp. 163-178). Manchester: Manchester University Press.
- Wan, M. (1995-1996). Japan and the Asian Development Bank. *Pacific Affairs*, 68 (4), 509-528.
- Yasutomo, D. (1983). *Japan and the Asian Development Bank*. New York: Praeger.
- Yoshimatsu, H. (2012). Identity, Policy Ideas, and Asian Diplomacy: Japan's Response to the Rise of China. *International Area Studies Review*, 15 (4), 359-376.